

familynet

**Príručka
pre sociálnu prácu
a poradenstvo v rodinách**

Bratislava / Huarte-Pamplona 2023
Mládež Ulice / Asociación Navarra Nuevo Futuro
Erasmus+ K2

familynet

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

**Príručka
pre sociálnu
prácu a
poradenstvo
v rodinách**

Autori a autorky

Estera Köverová, Kristína Eliašová,
Karina Andrášiková, Daniel Butler a Jon Echeverría.

Spolupracujúce subjekty

Španielsko: Iñaki Rodríguez, Izaskun Vicente Ullate, Rosana Gorgoa, Javi Cambra, Ignacio Delgado, Stella Hermoso, Iris Barandalla, Laura Iparraguirre a Marina Aldaba.

Slovensko: Ivana Karšaiová, Irena Vitálošová, Peter Kulifaj, Anna Karako, Zuzana Križanová, Richard Tekel, Ľubica Vyhnánková a Mirek Karas.

Editori

Asociación Navarra Nuevo Futuro a Mládež Ulice.

Laboratorio de innovación socioeducativa
Huarte-Uharte 2023.

Séria

#LABOEDUCA 10

Dizajn a rozvrhnutie

Verano González (Cuarto y Mitad)

Financuje

Comisión Europea / Erasmus+ K2

Referencie

2021-2-SK02-KA210-3-000050539

Návštevy inštitúcií

- Samosprávny kraj Navarra (Španielsko): Sociálne oddelenie: Rodiny a deti
- Sociálne oddelenie, Huarte (Španielsko): Program pre deti a rodinu
- Sociálne oddelenie, Corella (Španielsko): Program pre deti a rodinu
- Sociálne oddelenie, Tudela, (Španielsko): Program pre deti a rodinu
- Kontaktné služby pre rodiny ("Body stretávania pre rodinu") – Samosprávny kraj Navarra a Nadácia Xilema (Fundación Xilema)
- Tím starostlivosti o deti so sociálnymi problémami (EAIA), Pamplona – Samosprávny kraj Navarra a PAUMA
- Pobytový program Asociación Navarra nuevo Futuro
- Mimovládna organizácia Mládež ulice, Bratislava
- Mimovládna organizácia Návrat, Bratislava
- Krízové centrum pre rodiny – Repuls, Bratislava
- Oddelenie prevencie a znižovania rizík v Bratislave
- Komunitné centrum Stará jedále.

Registrácia autorských práv

DL NA 1570-2023

#FAMILYNET je projekt, ktorý podporuje výmenu skúseností, poznatkov a postupov v oblasti sociálno-výchovnej a terapeutickej práce s rodinami. Odborníci a dobrovoľníci, ktorí vypracúvajú podporné programy pre rodiny na Slovensku a v Španielsku, sa vzájomne navštevujú, porovnávajú svoje projekty a praxe a vytvárajú informačné médiá o získaných poznatkoch.

familynet

Príručka pre sociálnu prácu
a poradenstvo v rodinách.

Obsah

01.

O autoroch (p. 7)

02.

Prečo sme túto príručku vytvorili? (p. 8)

Teória práce s rodinami

03.

Čo je to rodina? (p. 10)

04.

Typológia rodín (Niekoľko príkladov) (p. 12)

05.

Prečo pracujeme s rodinami? (p. 14)

06.

Naše pohľady na rodinu (p. 16)

07.

Rôzne spôsoby práce s rodinami (p. 17)

08.

Dilemy a napäté situácie (p. 18)

Práca s rodinami v praxi

09.

Fázy práce s rodinou (p. 19)

10.

Niekoľko trikov pre odborníkov z praxe (p. 24)

11.

Prílohy (p. 26)

01.

O autoroch

Organizácie, ktoré sa spolupodieľali na tomto projekte, sídli na Slovensku a v Španielsku. Obe sa do určitej miery zaoberajú sociálno-výchovnou a terapeutickou prácou s deťmi, dospelými a rodinami. Používajú odlišné prístupy - prvá sa viac opiera o komunitnú prácu, druhá sa špecializuje na rezidenčnú náhradnú starostlivosť. Cieľom projektu Family Net je rozvinúť a posilniť prácu oboch organizácií tak, aby sa oboznámili s tým, ako pracuje druhá organizácia a lepšie pochopili sociokultúrny kontext, v ktorom pôsobia. Konečným cieľom celej tejto práce je podpora práv detí a ich práva na rodinný život. Komparatívna analýza, výmena skúseností a medzinárodná spolupráca sú pre nás tiež zásadné. Pomáhajú nám porovnávať praktiky a modely, hľadať integrálne riešenia spoločným spôsobom a zdieľať naše poslanie starostlivosti o deti a dospelých. Podnikali sme vzdelávacie cesty, rozprávali sme sa s rodičmi a deťmi, navštevovali sme inštitúcie a vo všeobecnosti sme sa snažili vzájomne rozvíjať prostredníctvom výmeny skúseností, skúmania rozdielov v názoroch a pochopiť rôzne stratégie.

Asociación Navarra Nuevo Futuro (ANNF)

ANNF pôsobí v oblasti ochrany detí a presadzovania ich práv od roku 1971. Sídlí v španielskej Navarre a prevádzkuje pestúnske domovy, poskytuje podporu rodinám, ako aj navrhuje a realizuje sociálno-vzdelávacie projekty a projekty medzinárodnej spolupráce. Poskytuje 107 obytných miest pre deti v koordinácii so štátnymi sociálnymi službami, prevádzkuje 15 pestúnskych domovov pre maloleté deti a 10 „emancipačných“ miest, kde sa môžu zrelí tínedžeri pripravovať na vstup do života. Pracuje na zlepšení vzdelávania a kvality života detí a dospelých v Peru, na

01. O autoroch

Haiti, v Senegale, Salvádore a Ekvádore. Vyvíja metódy na podporu prístupov založených na právach v sociálno-výchovnej práci a pracuje na intenzívnych pedagogických prístupoch, sociálnej edukácii, výchove k rozvoju a aktivizácii mládeže. Podporuje priamu činnosť s mladými ľuďmi, domáce a medzinárodné odborné výmeny a výskum v oblasti sociálno-vzdelávacej činnosti.

www.nuevo-futuro.org | www.laboeduca.org

Mládež ulice

Od roku 2000 pracuje organizácia s mládežou, rodinami a komunitami zo sociálne segregovaného prostredia a sídlisk. Svoje služby poskytuje v rámci nízkoprahových programov (terénna práca a klub), komunitnej práce, rodinných programov a sociálneho poradenstva. Má bohaté skúsenosti s prácou v školskom prostredí, realizáciou školení a vzdelávania v oblasti práce s mládežou a sociálnej práce a mnohoročné skúsenosti s medzinárodnou spoluprácou.

Organizácia je registrovaná ako vykonávateľ opatrení podľa § 10 zákona č. 305/2005 o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele, čo umožňuje venovať sa preventívnej, rozvojovej a sociálnej práci s deťmi, mládežou a rodinami.

Mládež ulice pracuje s deťmi a mládežou od predškolského veku do 25 rokov a tiež s ich rodinami (rodičmi a rodinnými príslušníkmi). Ide o klientov/ky zo sídlisk (tzv. bežná populácia), ale aj zo sociálne znevýhodneného prostredia (vylúčené komunity) alebo s rodinami v kríze (výhovné problémy, rozvod, konflikty v rodine, záškoláctvo, šikanovanie, komunikačné problémy, domáce násilie atď.).

mladezulice.sk | klubnapeknej.sk

02.

Prečo sme túto príručku vytvorili?

Všetci sme sa už stretli s rôznymi definíciami a konfiguráciami pojmu „rodina“ prostredníctvom formálneho a neformálneho vzdelávania, pop kultúry, náboženského učenia atď. Môžeme ich nájsť v učebniciach, sociologických slovníkoch alebo v zákonoch a ústavách mnohých krajín. V týchto zdrojoch sa uvádza najmä že:

- "Rodina je základnou jednotkou spoločnosti".
- "Rodina je sociálna skupina, ktorá je najdôležitejšia pre náš život a rozvoj".
- "Rodinu tvoria dvaja alebo viacerí ľudia, ktorých spája vzájomný vzťah".

Rodinu vnímame ako miesto, kde sme s najbližšími, s ktorými vytvárame vzťahy, aby sme mohli rásť a rozvíjať sa. Od rodiny sa očakáva, že svojim členom poskytne bezpečie a ich prijatie. Má byť útočiskom do času, keď sa jej mladší členovia budú môcť osamostatniť. Rodina nás má chrániť, vychovávať, starať sa o naše blaho, pomáhať nám a pripravovať nás na dospelý život.

Otázkou však zostáva, čo sa stane, ak rodina nie je schopná poskytnúť svojim členom niečo z vyššie uvedeného? Existujú stratégie, ktoré môže rodina uplatniť, aby sa jej rodinné prostredie stalo zdravším miestom pre všetkých jej členov a členky? Čo ak sa nedokáže uzdraviť sama? Čo sa stane, ak jeden alebo viacerí členovia rodiny prežívajú obzvlášť ťažké obdobie? Čo ak má niekto v rodine problém, závislosť alebo ak je niekto násilný či hrubý? Čo ak rodina žije v chudobe? Čo ak je pre rodinu ťažké tvoriť súčasť miestneho spoločenstva? Čo sa stane, ak čle-

02. Prečo sme túto príručku vytvorili?

novia rodiny nemajú dobré vzťahy? Čo ak sa pohádajú? Čo sa stane s nukleárnou rodinou počas rozchodu rodičov a po ňom?

Sú tu však aj teoretické otázky: Je tradičný model „matka, otec, dieťa“ jedinou podobou „rodiny“, ako ju definujú mnohé zákony alebo ústavy? Alebo môže byť rodina definovaná širšie? Je „štandardná definícia“ skutočne v súlade s tým, ako je organizovaný moderný život? Odráža tradičná definícia skutočne spôsob, akým sa žije rodinný život? Napríklad Európsky súd pre ľudské práva opakovane hovorí krajinám, že rodina môže byť definovaná veľmi široko a môže existovať aj bez biologického spojenia alebo rodičovského vzťahu. Napríklad náhradní rodičia, ktorí sa dočasne starali o dieťa, môžu s týmto dieťaťom vytvoriť rodinu na základe úzkych osobných väzieb či úlohy, ktorú zohrávajú dospelí v živote dieťaťa a spoločne stráveného času.

Ak chceme vnímať rodinu v celej jej rozmanitosti a zložitosti, mali by sme si pri uvažovaní o rodine klást tieto a mnohé ďalšie otázky. Rodina má naozaj mnoho podôb. Vnímanie rodiny prevažne tradičným alebo „idealistickým“ spôsobom nám sťažuje alebo znemožňuje byť otvorenými, pragmatickými a neodsudzujúcimi, keď pracujeme so súčasnými rodinami. Bolo by úžasné, keby všetky rodiny skutočne žili v súlade so svojou túžbou, keby vytvárali starostlivý, láskyplný a bezpečným priestor plný zložitých, krásnych a pozitívnych vzťahov. Nie vždy sa to však darí. V skutočnosti to môžu byť veľmi chaotické rodinné jednotky. Je preto dôležité premýšľať o tom, ako môžeme podporiť všetky typy rôznych rodín. Je nevyhnutné vnímať rodinu nie ako izolovanú jednotku pozostávajúcu z niekoľkých ľudí, ale ako súčasť sociálneho prostredia, ktoré ju obklopuje - širšia rodina, miestna komunita, inštitúcie v jej okolí, ale aj spoločnosť či dokonca samotný štát.

Dôvodom na vytvorenie tejto príručky je potreba podeliť sa o funkčné a overené nástroje, ktoré nám – pracovníkom/pracovničkám s mládežou, rodinným poradcom/poradkyniam, terapeutom/terapeutkám, sociálnym pracovníkom/pracovničkám - pomáhajú pri práci s rodinami a pri ich podpore. Pri svojej práci sa stretávame s rodinami, ktoré sa spravidla nachádzajú v určitej kríze a často nevedia, čo s tým môžu robiť. Nie vždy majú poznatky o tom, ako najlepšie vylepšiť svoje vzťahy alebo ako medzi sebou konštruktívne komunikovať. Pracujeme s rodinami,

ktorých deti boli odobraté do starostlivosti alebo im hrozí odobratie do starostlivosti, ak sa ich situácia nezlepší. Snažíme sa ich podporiť, aby mohli (znovu) vybudovať zdravé vzťahy, aby sa deti mohli vrátiť domov alebo aby nemuseli byť odobraté zo starostlivosti rodičov. Stretávame sa s rodinami, v ktorých dieťa potrebuje podporu počas dospievania a rodičia nevedia, ako na to. Takýchto situácií je veľa a je dobré, ak rodinní poradcovia a rodinné poradkyne poznajú stratégie ako stáť pri rodine, odovzdať jej poznatky a zručnosti k používaniu týchto stratégií. Cieľom je, aby rodina dokázala fungovať samostatne a využívať tieto nástroje vo svoj prospech.

Mládež ulice a **Asociación Navarra nuevo Futuro** spoločne pripravili túto príručku pre odborníkov a odborničky, ktorí/é pracujú v tejto oblasti a ktorým záleží na budovaní vzťahov, rodín a komunit. Chceli sme spojiť sily a skombinovať skúsenosti z dvoch rôznych spoločností a kultúr. Vďaka tomu sa môžeme pozrieť na fungovanie rodín z bohatšej a rozmanitejšej perspektívy. Môžeme hovoriť o tom, ako komunita ovplyvňuje fungovanie rodiny. Môžeme porovnať stratégie uplatňované v čase, keď je dieťa ešte v starostlivosti rodiny a to, čo sa deje, keď vyrastá mimo nej - napríklad v pestúnskej starostlivosti. Chceli sme sa podeliť o to, čo sa nám osvedčilo z hľadiska budovania vzťahov s členmi rodiny.

Veríme, že táto príručka bude užitočným nástrojom pre nás všetkých - ľudí pracujúcich s rodinami - ale aj nástrojom na dialóg o tom, ako sa v tejto oblasti neustále zlepšovať.

03.

Čo je
to "rodina"?

Ľudia sú tvory, ktorým trvá najdlhšie, kým dospieť a osamostatnia sa. V skutočnosti sa rodíme trochu predčasne, skôr, ako sme pripravení na samostatný život. Keby ale tehotenstvo trvalo tak dlho, ako je naozaj potrebné, naše objemné hlavy by nemali dostatok priestoru pretlačiť sa von z tela matky. Aj pri 9-mesačnom tehotenstve, ak sú boky matky príliš úzke na to, aby umožnili prirodzený pôrod, tak sa musí v niektorých prípadoch vykonať cisársky rez v plnom rozsahu. Zatiaľ čo niektoré tvory sú pripravené čeliť svetu takmer samostatne len niekoľko hodín alebo dní po tom ako prídu na svet, ľudia by bez pomoci podpornej skupiny nevydržali v boji s prirodzenými predátormi a ani by nezvládli ďalšie úkony na prežitie (pohyb, získanie potravy...). A tak to zostáva ešte mnoho rokov. Táto veľká krehkosť sa vlastne zmenila na veľký evolučný úspech: mozog vyvíjajúci sa až do 25 rokov nám umožnil vyvinúť jazyk, komplikované sociálne vzťahy a dosiahnuť veľký technologický pokrok. Vyvinuli sme svet založený na signáloch, symboloch, komunikačných tokoch a sociálnych inštitúciách, z ktorých najdôležitejšiu nazývame "rodina". Je to niečo, čo majú všetky ľudské civilizácie spoločné. Hoci rodina mala a má rôzne podoby podľa rôznych kultúr, epoch a politických ideológií, vyvíja sa dodnes. Formy toho, čo nazývame rodinou, sa menia a v súčasnosti sa nachádzame v období, keď sa tieto zmeny zrýchľujú. Existuje mnoho typov rodín, ale nás najviac zaujíma ich funkcia, ktorá sa veľmi nemení. Viacero foriem, ale rovnaká štruktúra a účel.

Teória práce s rodinami

03. Čo je to "rodina"?

Rodina by mala poskytovať:

Základnú starostlivosť (strava, ochrana, zdravie).

Náklonnosť, podporu príbuzenského vzťahu.

Neformálnu výchovu v každodennom živote.

Pevné základy, istotu a stabilitu.

Identitu a pocit spolupatričnosti.

Podporu pre socializáciu, vzťahy s inými ľuďmi, skupinami, oblasťami.

Učenie o tom, ako žiť v spoločenstve, vymedzenie hraníc a pravidiel spolužitia...

Existuje mnoho spôsobov rodinného života. Európsky dohovor o ľudských právach uznáva a chráni mnoho jeho rôznych konfigurácií ako i "právo na rodinný život" (článok 8). Je dôležité poznamenať, že právo na rodinný život nemusí byť nevyhnutne to isté ako právo mať rodinu. Naša práca sa viac zameriava na práva detí mať dobrý rodinný život a menej sa zameriava na práva alebo potreby ich rodičov. Takisto presahuje rámec tejto publikácie podrobne hovoriť o tom, ako sa dospelí chcú organizovať do rodinných jednotiek či o príslušných výhodách každej konfigurácie.

V tejto súvislosti je však vhodné v krátkosti preskúmať niektoré z najbežnejších typológií rodinných jednotiek, aby sme si rozšírili predstavu o tom, čo podľa nás predstavuje "rodina". To nám pomôže, aby sme správne pochopili, prečo toľko rodín nespĺňa ideál toho, čo sa všeobecne považuje za "šťastnú" alebo "dobrú" rodinu a kedy sa rodina dostáva do problémov. Treba tiež preskúmať, odkiaľ tieto ideály a typológie pochádzajú a ako sme dospeli k presvedčeniu, ako by mali byť rodiny usporiadané. Je to dôležité preto, že mnohí tvrdia, že rodiny sa dostávajú do ťažkostí preto, že "štandardná štruktúra rodiny", ako ju chápe moderná spoločnosť, je sama osebe nemožným a chybným "ideálom". Niektorí tiež tvrdia, že rodiny, ako ich bežne vnímame, nemusia byť v skutočnosti tým najlepším možným spôsobom usporiadania, ak je naším hlavným cieľom zabezpečiť deťom a mladým ľuďom čo najlepšiu výchovu a dobrú kvalitu ich života.

Teória práce s rodinami

03. Čo je to "rodina"?

Jedným z tvrdení je, že klasický rodinný ideál matky, otca a detí je spôsob organizácie rodiny, ktorý je ľuďom nanútený s cieľom zachovať určitý spôsob života. Môže byť dokonca v rozpore s našimi najlepšimi záujmami. Súvisí najmä so zachovaním rodovej delby práce a starostlivosti podľa patriarchálnych modelov a so zachovaním spoločností, ktoré uprednostňujú efektívnu výrobu a spotrebu tovaru pred tým, čo je skutočne "najlepšie" pre každého v danej komunite a pre túto komunitu ako celok. Tieto modely uprednostňujú zabezpečenie stabilného a spoľahlivého prísunu (najmä nekvalifikovaných) pracovníkov a spotrebiteľov. Je dôležité si to uvedomiť, pretože časť problémov mnohých rodín je spôsobená tým, že sú zaradené do týchto modelov spolužitia, ktoré majú (aspoň do určitej miery) slúžiť iným záujmom než je najlepší spôsob výchovy a starostlivosti o deti.

Existujú zaujímavé teórie a skúmania, odkiaľ pochádzajú "tradičnejšie" modely rodiny (napríklad Englesova teória o pôvode monogamnej nukleárnej rodiny a vzostupe kapitalizmu - pozri jeho kľúčové dielo: Pôvod rodiny, súkromného vlastníctva a štátu), ale ich podrobná analýza presahuje rámec tejto príručky. Stručne povedané, tvrdilo sa, že pred vznikom kapitalizmu ako dominantného ekonomického modelu tradičné kmeňové spoločnosti nemali triedny systém. Ľudia žili skôr v skupinách, v ktorých existovalo len malé alebo žiadne súkromné vlastníctvo a prioritou bolo spoločné blaho. Majetok sa vlastnil kolektívne a rodinné štruktúry odzrkadľovali toto spoločné vlastníctvo. Nezávislé "mikro" rodinné jednotky neboli rozšírené, pretože boli veľmi neefektívne a neudržateľné. Skupiny existovali skôr vo väčších kolektívoch alebo komunitách, kde sa zdroje združovali a úlohy spojené s výchovou detí sa rozdeľovali medzi viacerých členov kmeňa. So vznikom industrializácie a kapitalizmu v 18. storočí sa spoločnosť a rodina zmenili, aby lepšie slúžili a udržiavali tento hospodársky model. Kapitalizmus je založený na systémoch súkromného vlastníctva a hromadenia bohatstva. Po nahromadení tohto bohatstva a moci sa našli spôsoby, ako toto bohatstvo dostať pod kontrolu aj po skončení života tých, ktorí ho kontrolujú a odovzdať ho "ďalšej generácii" namiesto toho, aby sa delilo medzi širšiu komunitu. Teória hovorí, že predovšetkým z toho pramení monogamná nukleárna rodina. Je to najlepší spôsob, ako zaručiť, že svoj majetok odovzdáte synovi/dcére, pretože v monogam-

Teória práce s rodinami

03. Čo je to "rodina"?

nom vzťahu jasne viete, kto sú vaše vlastné deti a to pomáha udržiavať konzumnú spoločnosť. V konečnom dôsledku toto usporiadanie vytvára nerovnosť - deti bohatých a mocných dedia veľký majetok, mobilita smerom nahor je obmedzená a deti chudobných zostávajú chudobnými. Moderná nukleárna rodina funguje na podporu hodnôt, ktoré zabezpečujú reprodukciu a udržiavanie tohto systému. Rodina sa často opisuje ako ideologický nástroj kapitalizmu - podmieňuje myslenie ľudí spôsobom, ktorý ospravedlňuje nerovnosť a vedie ľudí k tomu, aby tento systém prijímali ako spravodlivý, "prirodzený" a nepochybniteľný. Nie je preto celkom spravodlivé očakávať, že všetky rodiny budú "úspešné", pretože sú tlačené do spôsobov života, ktoré im neumožňujú, aby fungovali optimálne. Aj keď nám to môže pomôcť pochopiť, prečo sa toľko rodín trápi alebo má problémy, nič to nemení na skutočnosti, že mnohé rodiny potrebujú pomoc.

V ďalšej časti tejto publikácie sa budeme zaoberať tým, ako je väčšina rodín usporiadaná a uvedieme niektoré z mnohých spôsobov, ako môžeme rodinám pomôcť prekonať ťažkosti, s ktorými sa stretávajú.

04.

Typológie rodín (Niekoľko príkladov)

Hlavné typológie rodiny, ktoré existujú vo väčšine "rozvinutých" spoločností, sú to, s čím musíme denne pracovať, takže práve tie budú tvoriť základ našej analýzy.

1. Nukleárna rodina

Najčastejším "tradičným" typom rodiny sú dvojrodičovské rodiny (zvyčajne žijúce v páre) a ich deti. Nukleárne rodiny môžu mať jedno alebo viac detí, ktoré sú biologické alebo adoptované, ale hlavnou myšlienkou je, že dvaja rodičia vychovávajú svoje deti spoločne v jednej domácnosti. Silná nukleárna rodina má veľmi dobre propagované výhody a dlho sa presadzovala ako "ideálna" rodinná štruktúra. Ak sa však rodina stane príliš nukleárnou, príliš izolovanou, môže to viesť aj k slabým stránkam - k vylúčeniu zo širšej rodiny, širšej komunity a následne k izolácii, stresu a emocionálnej závislosti. To môže viesť k napätiu, konfliktom a k rozpadu vzťahov. Bez širšej podpornej siete nukleárnej rodine, v ktorej sa vyskytnú uvedené problémy, je viac pravdepodobné, že to povedie k rozpadu tejto rodiny. V nukleárnej rodine nie sú k dispozícii iní ľudia, ktorí by mohli prevziať niektoré rodičovské povinnosti, kým sa problémy vyriešia.

Teória práce s rodinami

04. Typológie rodín (Niekoľko príkladov)

2. Rodina s jedným rodičom

Ako už názov napovedá, neúplné rodiny pozostávajú z jedného rodiča a jedného alebo viacerých detí. Počet jednorodičovských rodín sa zvyšuje najmä od 60. rokov 20. storočia, keď sa začala prudko zvyšovať rozvodovosť (a tiež počet narodených nemanželských detí). Rodič (zvyčajne matka), ktorý vychováva deti sám, nie je ničím nezvyčajným, ale zo zrejmých dôvodov to môže byť náročné. Členovia týchto rodín si môžu byť veľmi blízkymi, deti sa často skôr naučia plniť domáce povinnosti, a tak sú v dospelosti samostatnejšie a odolnejšie. Rodiny odkázané len na jeden zdroj príjmu však môžu mať problém vyžiť, mnohé môžu potrebovať sociálnu a finančnú pomoc, čo môže viesť k stigmatizácii. Pre rodičov môže byť ťažké pracovať na plný úväzok a zároveň si dovoliť kvalitnú starostlivosť o deti. To často zhoršuje kvalitu a úroveň ich života.

3. Rozšírená rodina

Väčšina ľudí považuje nukleárnu rodinu za "najtradičnejšiu" a najrozšírenejšiu. V mnohých kultúrach sú oveľa bežnejšie rodiny, ktoré zahŕňajú veľký počet členov rozšírenej rodiny a prevažujú nad nukleárnym modelom rodiny (pozri vyššie). Rozšírené rodiny sú zvyčajne rodiny, v ktorých žijú deti s viac ako dvoma dospelými osobami pokrvene alebo manželsky spriaznenými. Často sem patria tety, strýkovia, bratranci a sesternice alebo iní príbuzní žijúci pod jednou strechou. Rozšírené rodiny zvyčajne žijú spolu kvôli vzájomnej sociálnej podpore a dosahovaniu spoločných cieľov alebo môžu žiť spolu s cieľom združiť zdroje. Napríklad rodičia môžu žiť so svojimi deťmi a starými rodičmi ich detí. To dáva rodine možnosť zabezpečiť starostlivosť o svojich starších členov a starí rodičia zase môžu pomôcť so starostlivosťou o deti, keď sú rodičia v práci.

4. Nevlastná/ zmiešaná rodina

"Nevlastná rodina" alebo "zmiešaná rodina" je rodina, do ktorej môžu splynúť ľudia z rôznych rodín. Napríklad rodičia sa rozvedú a znovu zosobášia, pri-

Teória práce s rodinami

04. Typológie rodín (Niekoľko príkladov)

čom sa zmiešajú deti z predchádzajúcich vzťahov. Podobne ako rodiny s jedným rodičom, aj nevlastné rodiny sú čoraz častejšie. Deti môžu získať výhodu, že majú dvoch rodičov a nových súrodencov, s ktorými si môžu vytvárať putá, ktoré môžu byť rovnako silné ako tie, ktoré si možno vytvorí s biologickým bratom alebo sestrou. V porovnaní s neúplnými rodinami je tu aj ďalšia výhoda a tou sú dva príjmy. Avšak "náhly" príchod nového "otca/matky", súrodenca alebo syna/dcéry môže byť pre deti aj rodičov náročný. Prechod z nukleárnej alebo neúplnej rodiny do nevlastnej môže byť náročný. Človek si do života pustí ďalších ľudí, čo môže drasticky zmeniť rodinnú dynamiku a spôsobiť nepredvídané problémy v spolužití.

5. Rodina, kde sa úlohy rodičov ujme starý rodič

Ak sa nemôžu rodičia starať o svoje deti (môže to byť z dôvodu konfliktu so zákonom, môžu byť príliš mladí na to, aby sa o ne starali, môžu byť zosnulí atď.), starí rodičia môžu plniť úlohu rodičov svojich vnúčat. Starí rodičia a vnúčatá si môžu vytvoriť úzke väzby a tieto opatrenia môžu udržať deti "v rodine" a zabrániť tomu, aby deti museli ísť do náhradnej starostlivosti. Starí rodičia však niekedy nepracujú alebo nemajú prácu na plný úväzok, takže môžu mať problémy s príjmom. V závislosti od ich zdravotného stavu môže byť pre nich ťažké udržať krok s malými deťmi alebo ich usmerňovať počas dospievania.

6. Náhradné rodiny

Vo svete existuje mnoho rôznych modelov, systémov a postupov súvisiacich s náhradnou starostlivosťou. Byť pestúnom znamená starať sa o dieťa ako o súčasť svojej rodiny. To, ako dlho sa o dieťa staráte, závisí od typu poskytovanej pestúnskej starostlivosti. Môže to byť od časovo vymedzeného obdobia až po mnoho rokov alebo až do dospelosti dieťaťa (možno aj dlhšie). Náhradní rodičia sa zvyčajne starajú o deti ako súčasť väčšieho tímu, ktorý môže zahŕňať miestne úrady, školu, zdravotníckych pracovníkov a biologickú rodinu dieťaťa. Náhradní rodičia majú zvyčajne rovnaké povinnosti ako rodičia, ktorí sa starajú o svoje biologické alebo adoptované deti. Okrem starostlivosti a pomoci dieťaťu pri zvládaní jeho správania a

Teória práce s rodinami

04. Typológie rodín (Niekoľko príkladov)

pocitov, patrí k povinnostiam aj vedenie záznamov, písanie správ o zverenom dieťati, účasť na stretnutiach, zastupovanie dieťaťa. V niektorých krajinách si práca "profesionálneho rodiča" alebo pestúna môže vyžadovať odbornú prípravu a môže byť platená. Vzhľadom na to, že veľa opatrovaných detí pochádza z neľahkých pomerov, môže byť rodičovstvo za týchto okolností mimoriadne náročné. V pestúnskych rodinách je možné vybudovať vzťahy, ktoré sa považujú za rovnako silné ako vzťahy v biologických rodinách. V mnohých prípadoch môže zákon týmto rodinám poskytnúť rovnakú alebo podobnú ochranu ako rodinám, ktorých členovia sú príbuzní (napríklad práva, ktoré sú zahrnuté v "práve na rodinný život").

05.

Prečo pracujeme s rodinami?

"Rodina je stredobodom pozornosti stratégie zdravotnej a sociálnej politiky v celej škále ústredných a miestnych orgánov štátnej správy pri poskytovaní zdravotníckych služieb, starostlivosti o duševné zdravie, komunitnej starostlivosti, vzdelávania, pestúnstva a adopcie, ale i pri trestnej činnosti mládeže, vrátane trestného súdництва. Často sa uvádza, že rodiny sú v centre vládnych stratégií, ktorých cieľom je podporovať rodičov a deti, aby sa rovnocenne zúčastňovali na živote spoločnosti ako plnohodnotní občania."

(Walker, 2008)

Existuje mnoho inštitúcií, ktoré sa zameriavajú na prácu s rodinou, napríklad úrady na ochranu detí, štátni sociálni pracovníci, školy (psychológovia, poradcovia, sociálni pedagógovia), psychológovia alebo špeciálni pedagógovia z poradenského systému a mimovládne organizácie.

V tejto kapitole sa najskôr zameriame na dôvody práce s rodinami, ktoré sú našimi cieľovými skupinami. Ďalej sa budeme venovať otázke, či je potrebné venovať sa aj rodinám, ktoré sú dobre integrované do spoločnosti (napr. rodiny strednej vrstvy).

V našej práci si uvedomujeme, že ak chceme podporiť mladých ľudí v ich zdravom vývoji a ak chceme pôsobiť v oblasti prevencie rizikového správania, musíme pracovať s rodinou ako s uceleným systémom - práca len s mladými jednotlivcami nestačí. Pre niektorých mladých ľudí, najmä zo segregovaných skupín, sú niektoré typy služieb alebo inštitúcií nedostupné alebo sa ich boja využívať. Zároveň

Teória práce s rodinami

05. Prečo práca s rodinou?

je veľmi málo organizácií, ktoré pracujú s mladými ľuďmi v ich prirodzenom prostredí - v rodine. Štátne inštitúcie napríklad pracujú v prirodzenom prostredí len veľmi zriedkavo. Pracovníci/pracovníčky s mládežou alebo rodinní pedagógovia/pedagogičky od búravajú prekážky, ktoré bránia dostupnosti služieb a prinášajú sociálne alebo psychologické poradenstvo priamo do domácností klientov. Tým sa stávajú služby pre nich dostupnejšie. Pracovať v prirodzenom prostredí rodín znamená, že rodiny nás pozývajú do svojho intímneho súkromného priestoru, do svojich domácností. Naše interakcie sú založené na dôverných vzťahoch, čo nie je obvyklé v pracovnom prístupe iných inštitúcií alebo úradov. Znamená to, že sa môžeme zbližiť alebo sme schopní/é nadviazať dôvernejší vzťah.

Rodiny môžu čeliť mnohým výzvam alebo potrebám, či už ide o rodiny vo finančných ťažkostiach alebo o rodiny zo strednej a vyššej triedy. Predstava, že väčšinou sa s problémami stretávajú rodiny z nižších vrstiev, nemusí byť nevyhnutne pravdivá. V rodinách zo všetkých vrstiev sa môžu vyskytovať výchovné problémy - ako reagovať na dieťa, ktoré porušuje pravidlá, ako stanoviť hranice, ako podporovať dieťa, ako naučiť dieťa správne vyjadrovať emócie, ako motivovať dieťa, aby chodilo do školy, ako rozvíjať sebaistotu dieťaťa a ďalšie. Rovnako sa v rodinách zo všetkých vrstiev môžu vyskytovať problémy pri zvládaní vzťahov medzi členmi rodiny, napríklad ako riešiť konflikty medzi členmi rodiny. Problémy spojené so zamestnaním, týkajúce sa koordinácia práce a rodiny, tiež hľadanie a udržanie si práce zlučiteľnej s výchovou detí, sa môžu dotýkať nielen rodín s nižším sociálnym statusom, ale aj rodín zo strednej vrstvy. Tieto problémy sú spoločné pre väčšinu rodín, s ktorými pracujeme.

Existujú aj špecifické problematiky, ako napríklad naučiť sa zaobchádzať s peniazmi, starostlivosť o domácnosť, riešenie nezamestnanosti, závislosti, násilie (sexuálne, fyzické a psychické), riešenie rodinnej krízy (strata člena rodiny, choroba atď.), chudoba a segregácia, záznam v registri trestov v rodine alebo člen/ka rodiny odsúdený/á na trest odňatia slobody. Systém pomoci je nastavený tak, že zastrešuje len ľudí, ktorí sa už do krízy dostali, namiesto toho, aby sa viac zamerával na prevenciu. Niekedy majú ľudia nárok na pomoc až keď je už príliš neskoro na to, aby svoj život zmenili. Môžeme si teda oprávne-

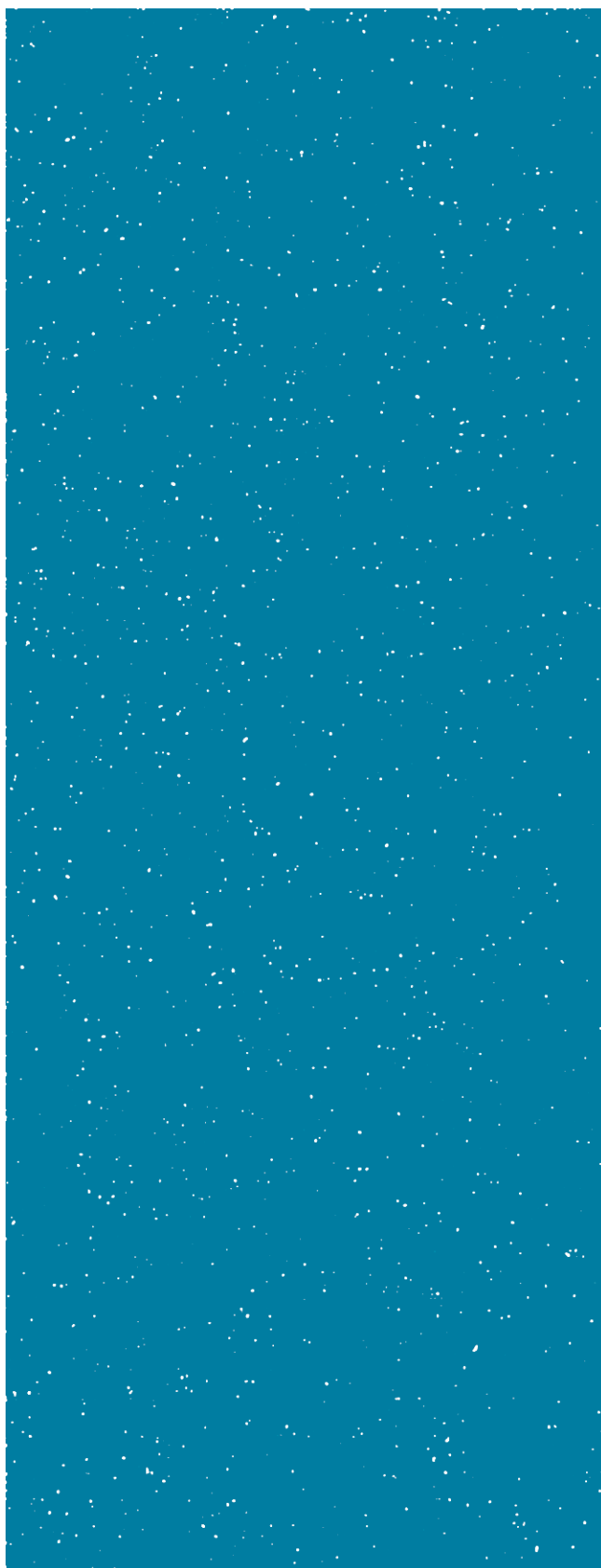
Teória práce s rodinami

05. Prečo práca s rodinou?

ne myslieť, že by mohlo byť inkluzívnejšie a účinnejšie začať pracovať s rodinami pri prvých náznakoch existencie problému, a nie až keď sa tento problém začal prejavovať jasnými príznakmi. Aké sú tieto príznaky a ako ich môžeme rýchlo a nenápadne identifikovať? Sú inštitúcie dostatočne odborne zaškolené a pripravené na identifikáciu týchto príznakov prejavujúcich sa v rodinách?

Teória práce s rodinami

05. Prečo práca s rodinou?

06.

Naše
pohľady
na rodinu

O krem rôznych typológií rodín, našu prax poznačia aj naše východiská. K práci s rodinami môžeme pristupovať ako k izolovaným skupinám tvorených jednotlivcami alebo môžeme prijať previazanejšiu perspektívu a brať rodiny ako výsledok pôsobenia ich okolia. V moderných spoločnostiach, najmä vo "vyspelých krajinách", sa čoraz viac uprednostňuje individualistický model: každý človek "dosahuje" výsledky ako priamy dôsledok vlastného úsilia, na základe vlastných kompetencií a motivácie. Rozvoj a rast rodín a ich členov sa nevníma ako celospoločenské úsilie, ktoré uprednostňuje predovšetkým spoločné dobro, vzájomnú podporu a vzájomnú starostlivosť. Podpora, ktorá je ponúkaná rodine, môže zohľadňovať rôzne ciele: odstrániť symptóm (často môže byť dospievajúci, ktorý prežíva vážne ťažkosti, symptómom "nefunkčnej" rodiny), podporiť zdravie komunity alebo posilniť sociálne väzby...

Preto je veľmi užitočné pozerieť sa na rodiny komplexnými "okuliarmi", kedy sa pozeráme na všetky vzájomne sa prelínajúce otázky: sociálne, psychologické, výchovné, sociologické a antropologické. Inštitúcia "rodina" je systém plný interakcií a pohyblivých častí, je veľmi zložitý a jeho pochopenie je základným aspektom pre poskytnutie ochrany deťom...

V minulosti sa štátny aparát priamo staral o deti, na ktorých bolo páchané násilie. Predstava bola taká, že silný štát s dobre financovanými inštitúciami môže účinne nahradiť rodičov. Hoci štátom financované programy ochrany sú kľúčové, samotný štát nemôže nahradiť pozornosť, ktorú môže dieťa dostať

Teória práce s rodinami

06. Naše pohľady na rodinu

prostredníctvom rodinnej jednotky alebo niečoho, čo sa na ňu podobá. Rodina nám všetkým poskytuje identitu a pocit spolupatričnosti, ale traumy z detstva nás môžu prenasledovať po zvyšok života. Možno si to v danej chvíli neuvedomujeme, lebo si vytvoríme množstvo prirodzených mechanizmov vyrovnávania sa s traumou. Po určitom čase si však väčšina uvedomí, že utrpela určitú ujmu a že je potrebné túto škodu napraviť - a ak je to možné, tak s pomocou rodiny.

Pri adopciách sa podobne predpokladalo, že prijatím dieťaťa od útleho veku možno účinne nahradiť biologických rodičov. Dnes už však chápeme, že príbuzenstvo je niečo, čo treba rešpektovať. Aby sme svojmu životu dali určitý zmysel, potrebujeme informácie a určitý vzťah k svojmu pôvodu, bez ohľadu na to, ako rýchlo sme boli vyňatí zo situácie, do ktorej sme sa narodili. Aj rebelantstvo, ktoré často nachádzame u dospievajúcich, by sa nemalo nesprávne interpretovať ako nevďačnosť, ale skôr ako potreba nájsť svoje miesto vo svete, niekam patriť a byť pochopený/á. Na vykonávanie tejto práce plnej jemných detailov, vzťahov a nuáns je dôležité mať vedomosti, ktoré spájajú sociológiu, psychológiu, antropológiu a pedagogiku.

07.

Rôzne spôsoby práce s rodinami

Téma práce s rodinami je veľmi rozsiahla. Tí, ktorí pracujú v rôznych profesiách v oblasti vzdelávania, zdravotníctva a sociálnych služieb, sú priamo alebo nepriamo zapojení do práce s rodinami. Všetci pracovníci v týchto oblastiach by mali mať aspoň základné vedomosti o fungovaní rodiny a odbornú prípravu o spôsoboch ako pristupovať k rodine, ako rozpoznať problémy a na koho treba rodinu alebo jej členov nasmerovať, ak majú ťažkosti. Niekedy sa odborníci necítia dobre, keď „zasahujú“ do rodinnej jednotky, vyhýbajú sa kontaktu s nimi alebo ho obmedzujú na minimum. Je potrebné však pochopiť, že "systémovnejší" prístup k problémom je potenciálne veľmi účinný na zlepšenie situácie osoby, o ktorú sa staráme. Je potrebné prijať určité minimálne štandardy pri kontakte s rodinou - neodsudzovať, byť interkultúrne uvedomelí, rešpektovať hodnoty atď. Vďaka tomu sa vzťahy s rodinami stanú živnou pôdou pre budúcu prácu s nimi. Rodinu je vhodné vnímať nie ako nevyhnutnú okolnosť alebo nepríjemnosť, ale skôr ako kľúč k odomknutiu blaha jej jednotlivých zložiek. V prípadoch, keď si úloha vyžaduje priame konanie, je potrebné vybaviť sa výkonnými analytickými nástrojmi. Hovoríme tu o špecifických programoch, ktorých cieľom je posilniť úlohu rodín objasnením situácie, odovzďávaním poznatkov, reorganizáciou, reflexiou samotného systému atď.

Pri práci s rodinou existuje veľký rozptyl praxí a kontextov, ale vo všeobecnosti vychádzajú z rodinných problémov a kríz. Výzvou by mohla byť podpora tých-

Teória práce s rodinami

07. Rôzne spôsoby práce s rodinami

to rodinných skupín s cieľom dosiahnuť vyššiu účinnosť v sektore starostlivosti o deti a dospelých. Nejde o podporu ideológie „zameranej na rodinu“, ale o chápanie rodiny/rodinnej skupiny ako poskytovateľa zdrojov, identity, lásky a porozumenia, ktorá prispieva mnohými pozitívnymi vecami a ktorá je nesmierne komplikovaná a problematická. Ako vieme, hranica medzi láskou a nenávisťou môže byť tenká až neviditeľná... Problémy rodiny úzko súvisia s jej dôležitosťou v živote ľudí i v živote spoločnosti. Rodiny by sa však nemali mytologizovať. Treba si uvedomiť, že dokážu v každom človeku vyvolať to najlepšie aj to najhoršie. Pri ich podpore je preto potrebné postupovať veľmi precízne a opatrne. S rodinami je možné pracovať v rámci párových a rodinných terapií alebo možno s členmi rodiny pracovať tiež niekedy individuálne. Vhodná je aj spolupráca s rodinami v školskom prostredí, a to prostredníctvom školení (školy pre rodičov), stabilných výmenných skupín alebo konkrétnych akcií zameraných na krízu. Existujú aj programy poskytujúce poradenstvo, usmernenie a informácie. Sociálno-výchovné úkony sa často realizujú aj doma, aby sa predišlo separačným opatreniam. S otcami a matkami sa vedú diskusie a modelujú sa situácie s cieľom korigovať nevhodné rodičovské správanie.

08.

Dilemy
a napäté
situácie

V posledných rokoch sa vyvinulo veľa úsilia na vývoj kritérií, postupov a protokolov v sociálnej, vzdelávacej a zdravotníckej oblasti. Samozrejme, je potrebné vyhnúť sa svojvoľnému prijímaniu dôležitých rozhodnutí, ktoré môžu mať trvalý vplyv na rodiny a snažiť sa o konzistentnejšie zaobchádzanie s rodinami. Možno však niekedy vzniká „vedecké“ očakávanie, ktoré nezodpovedá povahe našej práce. Keďže ľudia (a ich rodiny) sú subjektívne bytosti, obohatené a zahltené komplikovanými hodnotami a presvedčeniami, je ťažké u nich stanoviť priame súvislosti medzi príčinami a následkami ich správania. Niekedy dobre mienené opatrenia s deťmi, ktoré boli vystavené násiliu, paradoxne posilňujú ujmu, ktorú utrpeli. Existuje preto napätie medzi potrebou homogénnych a právne stabilných kritérií a dôležitosťou pracovať s každou situáciou individuálne. Tu (v terapeutických, výchovných a sociálnych procesoch) neexistujú žiadne vzorce alebo recepty, žiadne univerzálne riešenia. Ku každej osobe, každej rodine a každej potrebe sa musí pristupovať špecifickým spôsobom a s vážnosťou, ktorú si vyžaduje individualita každého problému.

Ďalšie pnutie súvisí s našim postojom: keď sa vyskytnú ťažkosti a násilie akéhokoľvek druhu, musí existovať právna a morálna zodpovednosť, ale pri práci s rodinami nemôžeme byť moralistami. Nemusíme pre nich hľadať ospravedlnenie, nemusíme k nim mať citový vzťah. Musíme ich však rešpektovať a neodsudzovať. Naša etická mapa je pravdepodobne veľmi odlišná od tej ich, ale našou úlohou nie je byť sudcami. Mali by sme sa snažiť pochopiť príčiny ich konania. S veľkou jemnosťou musíme skúmať hod-

Teória práce s rodinami

08. Dilemy a napäté situácie

noty, ktoré sú základom často hrozných činov, ktoré spúšťajú. Naš postoj musí byť úprimný, nereprezentujeme spoločnosť, sme skôr jedným z mnohých rôznych nástrojov, ktoré má spoločnosť na podporu ľudí a rodín. Nie sme väzenskí dozorcovia, ani nie sme zodpovední za kontrolu „rodinných vzťahov“. Sme podpora. Aby sme to dokázali, musíme sa snažiť pochopiť a identifikovať symbolické osi a hodnoty rodín a v súlade s našou identitou sa pokúsiť ich korigovať a otočiť tak, aby sa veci dali robiť iným, uspokojivejším spôsobom, bez násilia. Naš postoj musí byť neutrálny, aj keď vždy zameraný na záujmy detí.

Ďalším charakteristickým pnutím tejto problematiky je existencia rôznorodých záujmov a subjektívít. Realita je vnímaná rôznymi spôsobmi, či už ide o administratívu, rodinu, dieťa alebo pomáhajúceho odborníka. Tá istá udalosť má mnoho tvárí a účelov, čo je zásadný fakt. To si vyžaduje veľmi jasné medzi-subjektívne vzťahy, ktoré sú účinné len vtedy, keď sa snažia budovať spojenectvá a mosty medzi rôznymi spôsobmi vnímania reality.

V nasledujúcom texte predstavíme niektoré spôsoby rozvoja sociálnych, vzdelávacích a terapeutických programov týkajúcich sa rodín. Rozhodli sme sa zdôrazniť najdôležitejšie aspekty našej práce, ktoré sa vzťahujú na obe organizácie. V priebehu niekoľkých mesiacov došlo k sérii veľmi intenzívnych výmen a ak odhliadneme od špecifik jednotlivých úloh a kontextu, v ktorom sa rozvíjajú, ako i osobných štýlov a odborných foriem, majú spoločný základ a orientáciu.

09.

Fázy práce
s rodinouFáza 1: Prezentácia
služieb a prvý kontakt
s rodinami

Ako bolo uvedené, rodiny prichádzajú do Mládeže ulice rôznymi spôsobmi. Môžu ich k nám nasmerovať školy, do ktorých chodia ich deti, sociálne služby alebo v prípade nízkoprahových klubov mládeže zistíme, že je potrebné spolupracovať s rodičmi dieťaťa, aby sme dosiahli určitý pokrok v práci s dieťaťom. ANNF úzko spolupracuje so sociálnym oddelením a úradom práce - sociálne právnu ochranou detí a sociálnou kuratelou.

Z našich skúseností vieme, že práca s rodinami, ktoré k nám pošle Úrad práce je oveľa ťažšia, pretože najprv musíme pracovať s ich motiváciou. Neuvedomujú si, že majú problém alebo si to nechcú priznať. Preto nemajú dôvod s nami spolupracovať. V takom prípade je potrebné vysvetliť, prečo sme tu a čo im môžeme ponúknuť. Napríklad matke a starej mame bude treba vysvetliť, že sme sa zapojili do ich rodinného života kvôli absenciám ich dieťaťa v škole. Rozhovorom s celou rodinou sme zistili, že je veľa iných vecí, na ktorých by sme mali spoločne pracovať, než len absencie v škole. Dieťa v tomto prípade malo aj zhoršené komunikačné schopnosti, poruchu učenia a nemalo motiváciu chodiť do školy. Bolo potrebné začať pracovať s babičkou a matkou, pretože nevedeli, ako s dieťaťom robiť domáce úlohy. Cítili sa zle, keď ho nútili chodiť do školy, kde nerozumelo podávaným informáciám a nevedeli, ako s ním komunikovať tak, aby rozumelo. Po krátkom čase začala stará mama chápať, že naša intervencia má zmysel a začala byť viac motivovaná a nápomocná, ale matka aj

Práca s rodinami v praxi

09. Fázy práce s rodinou

po dlhom čase nepochopila všetky dôsledky dcérinej poruchy učenia.

Je dôležité si uvedomiť, že nemôžeme očakávať od klientov/klientok, ktorí/é nemajú silnú vnútornú motiváciu, že nás budú kontaktovať sami. Môže sa stať, že sa dostanú do štádia, keď zavolajú ak pôjde o veľmi kritickú situáciu, ktorú bude potrebné riešiť okamžite, bez ohľadu na to, či je noc alebo víkend. V takýchto prípadoch sa zrejme situácia dostala do štádia, keď sa musí priamo zapojiť sociálna služba. Najlepšie je však nadviazať kontakt s rodinami skôr, ako sa to dostane do tohto bodu a stanoviť si pravidelné stretnutia a dodržiavať ich. Rodiny si tak môžu postupne zvyknúť na našu prítomnosť v ich rodinnej jednotke a byť na nás pripravené.

V inom prípade sme sa k rodine dostali vďaka škole. Školská psychologička priviedla do nášho klubu dieťa, ktoré bolo v škole problémové a potrebovalo miesto na trávenie voľného času. Psychologička nás oslovila v súvislosti s týmto prípadom a navrhla, že by bolo potrebné pracovať aj s chlapcovou matkou, pretože majú veľmi vzdialený a nefunkčný vzťah. S dieťaťom sme sa stretli v našom nízkoprahovom klube a ponúkli sme mu individuálne poradenstvo. Na stretnutie sme pozvali aj matku. Ukázalo sa, že v tomto prípade je rodič motivovaný stretnúť sa, ale čaká na podnet z našej strany. Matka nie je proaktívna a nezavolá, že potrebuje pomoc alebo že sa chce stretnúť. Keď ale navrhne stretnutie my, príde. Uvedomuje si, že jej vzťah s dieťaťom je narušený a chce by s tým niečo urobiť. Je motivovaná a uvedomuje si, že je to zlé. Výhodou v tomto prípade je, že s dieťaťom môžeme pracovať v našom klube, kde ho stretávame takmer každý deň. Nie vždy má záujem o individuálne poradenstvo, ale aspoň máme možnosť pozorovať ho v interakcii s inými deťmi a viesť s ním neformálne rozhovory. To nám pomáha vybudovať si k dieťaťu dôveru.

V treťom prípade nastala situácia, keď sme zistili, že je potrebné spolupracovať aj s rodičmi dieťaťa, ktoré navštevuje náš klub. Vnímame, že rodina má na dieťa silný vplyv, a bez kontaktu s rodičmi nemôžeme ďalej napredovať. V takom prípade sa snažíme na stretnutie osloviť celú rodinu. Nie vždy sa to podarí na prvýkrát a častokrát sa nedostaví nikto. V takom prípade sme bezmocní a môžeme s dieťaťom pracovať len v klube. Ak však rodičia na stretnutie prídu, je dôležité vysvetliť im, prečo sme ich za-

Práca s rodinami v praxi

09. Fázy práce s rodinou

volali. Treba byť veľmi citlivý a starostlivo voliť slová, pretože prvé stretnutie s nimi je kľúčové a môže určiť budúci vzťah. Ak dopadne zle, môže sa stať, že už neprídu. Rodičom ponúkame pomoc a vysvetľujeme, čo od nás môžu získať. Snažíme sa ich podporiť a vypočuť. Je dôležité, aby sme pred dieťaťom neskrývali skutočnosť, že sme sa s jeho rodičmi stretli. Otvorene sa s ním o tom porozprávame a vysvetlíme mu, prečo sme sa s nimi stretli a o čom sme hovorili. Dieťa môže mať obavy o svoje súkromie alebo sa bojí, že rodičom povieme niečo dôverné, čo povedalo len nám. Preto je v záujme zachovania dôvernosti nášho vzťahu potrebné vysvetliť dieťaťu, že to, čo nám povie, zostáva len medzi nami a že rodičom o tom povieme len s jeho súhlasom.

Fáza 2: Vyhodnotenie a stanovenie potrieb

Počas úvodnej anamnézy sa zhodnotí životná situácia a potreby klienta/klientky. Je to *"proces posudzovania jednotlivca alebo rodiny a ich prostredia ako súčasť rozhodovania o tom, aké sú ich potreby"* (Thomas, Pierson a kol., 2006, s. 35). Hodnotenie sa zameria na mikrosociálny systém (rodina, blízki ľudia v jeho/jej živote), ako aj mezosociálny systém (škola, rovesníci, susedské vzťahy) a makrosociálny systém jednotlivca a jeho rodiny. Snažíme sa klásť dôraz na účasť klienta/klientky na hodnotení jeho/jej vlastnej situácie.

Počas určovania potrieb klienta/klientky rozoznávajú 4 fázy:

- Opisujeme podmienky pre život a bývanie, správanie a rodinné vzťahy.
- Odhadujeme možné príčiny problémov a pravdepodobné dôsledky neuspokojených potrieb.
- Identifikujeme problémy, ktoré by sa mali riešiť a zisťujeme silné a slabé stránky jednotlivcov alebo rodín pri riešení týchto problémov.
- Vyhodnocujeme, ako by bolo možné čo najefektívnejšie uspokojiť potreby klienta/klientky.

Ak je psychický stav jednotlivca ovplyvnený a narušený nedostatočným uspokojením potrieb, hovoríme o psychickej deprivácii. Preto sa snažíme tejto situácii predchádzať a pri posudzovaní životnej situácie rodiny zisťujeme úroveň uspokojovania potrieb jednotlivých členov rodiny. Dlhodobá depri-

Práca s rodinami v praxi

09. Fázy práce s rodinou

vácia môže viesť k narušeniu psychického vývinu, nerovnomernému rozvoju niektorých zložiek osobnosti alebo k vzniku špecifických deviácií. Vágnerová (1999, s. 36) definuje nasledujúce typy deprivácie:

- Nedostatok biologických potrieb, ktorý priamo ohrozuje fyzické a duševné zdravie jednotlivca
- zmyslová deprivácia - nedostatok stimulácie, nedostatočné množstvo a variabilita zmyslových podnetov,
- kognitívna deprivácia - výchovné a vzdelávacie zanedbávanie v oblasti učenia, jedinec sa môže javiť okoliu ako mentálne postihnutý,
- emocionálna deprivácia - keď jedincovi chýba stabilný a spoľahlivý vzťah s blízkou osobou. Citová deprivácia v detstve môže významne ovplyvniť celkový vývoj osobnosti a správanie voči ľuďom v dospelosti.
- sociálna deprivácia - nastáva vtedy, keď sú obmedzené primerané medziľudské kontakty.

Rôzne deti vystavené rovnakej deprivácii sa budú správať rôzne a budú znášať rôzne následky. Jednotlivé typy deprivácii sa môžu vyskytovať v rôznych kombináciách. Napríklad psychicky deprivované dieťa môže vyrastať v hygienicky vzornom prostredí, s dokonalou starostlivosťou a dohľadom, ale jeho duševný a najmä citový vývoj môže byť vážne narušený.

Fáza 3: Stanovenie cieľov a uzatváranie dohôd

Najťažšou časťou práce s rodinou je stanovenie cieľov. To môže závisieť od toho, ako vás rodina vníma, ako vníma celý proces, či im bolo nariadené, aby išli do poradne, alebo či sú tam dobrovoľne. Od toho sa môže odvíjať ich motivácia, výška ich "obrany-schopnosti" voči intervenciám odborníkov, vnímavosť a účasť na procese. To ovplyvňuje hranice pomoci a ďalšie aspekty procesu. Ak sú tam dobrovoľne, je zrejmé, že sú motivovaní zmeniť svoju situáciu, hľadajú pomoc alebo podporu. V tejto fáze môžete nastaviť a konfrontovať očakávania. Je potrebné byť transparentný a otvorený a sľúbiť len to, čo sa dá dosiahnuť. Veľa ľudí prichádza do poradenského procesu s očakávaním, že ich problémy sa vyriešia bez

Práca s rodinami v praxi

09. Fázy práce s rodinou

väčšieho alebo žiadneho úsilia z ich strany. Predpokladajú, že stačí, ak sa tam ukážu. Mnohí si myslia, že problémy so správaním sa dajú jednoducho "odnaučiť" alebo že im môžeme pomôcť s finančnými problémami. Práve preto je táto fáza veľmi dôležitá. Je potrebné stanoviť si ciele, ktoré sú dosiahnuteľné. Ak klientov/klientky zahltíte vzdialenými a všeobecnými cieľmi, môže to mať negatívny vplyv na celý proces poradenstva.

Definícia problému

Zodpovedanie otázky: "V čom je problém?" môže byť nekonečným hľadáním. Odpovede sa môžu veľmi líšiť. Aj keď hovoríme o tom istom prípade, môžu byť odpovede iné u pracovníkov poskytujúcich deťom ochranu, u rodičov, ostatných členov rodiny, u zapojeného sociálneho pracovníka/pracovníčky a u samotného dieťaťa. S čím väčším počtom ľudí o probléme hovoríme, tým tento môže byť komplikovanejší v kontexte ich odpovedí. V tejto úvodnej fáze je dôležité aj zistenie, kto z účastníkov prípadu vníma problém ako problém. Ktorý člen rodiny je najviac postihnutý alebo sklamaný situáciou. Je ľahšie podniknúť kroky na riešenie problému s niekým, kto je motivovaný s problémom niečo urobiť, ako s niekým, kto nemá záujem ani len pripustiť, že existuje problém, hoci je schopný prispieť k jeho riešeniu.

Je dôležité zistiť silné stránky rodiny a pokúsiť sa posilniť postavenie jej príbuzných. Mnohé výskumy ukazujú, že rodiny v kríze, dokonca aj rodiny bez trvalého bydliska, majú k dispozícii veľa zdrojov a môžu preukázať nadmernú odolnosť. Sú schopné riešiť problémy možno netradičným spôsobom, ale dôležité je, že ich riešia (Berg, Hopwood 1991). Môže byť účinnejšie zamerať sa na zdroje, ktoré rodina alebo jej členovia poznajú a majú k dispozícii, než na konvenčné metódy. Je veľmi dôležité určiť, ktoré vzťahy sú konštruktívne a podporujúce vývoj dieťaťa. Kto sú pre dieťa vzorové postavy? Aká je ich podporná sieť? Aké prístupy môže dieťa využiť na udržanie a posilnenie týchto vzťahov? Ak klient/ka stratil/a podporu dôležitej osoby, existuje plán, ako ju získať späť alebo nájsť náhradu?

Rozvíjanie vzťahu

Vzťah klient - sociálny pracovník /terapeut/ či pracovník s mládežou by sa mal vnímať ako nástroj na dosiahnutie cieľov stanovených v predchádzajúcej

Práca s rodinami v praxi

09. Fázy práce s rodinou

fáze. Budovanie tohto vzťahu by nemalo byť cieľom samo o sebe. V sociálnom a psychologickom poradenstve aj pri nízkoprahovej práci s mládežou je potrebné klásť na to dôraz. Je dôležité snažiť sa vytvárať rovnocenné vzťahy. Klienti/klientky sú najlepšimi odborníkmi/odborníčkami na svoju vlastnú situáciu. Odporúča sa nepoužívať príliš odborný jazyk, ale používať pozitívne a priateľské slová - "Vyzerať to tak, že vaša rodina prechádza ťažkým obdobím - ako vám môžem pomôcť?". Zároveň je vhodné snažiť sa zachytiť jazyk, ktorý klient/ka používa alebo ako používa niektoré slová. Dôležité je byť akceptujúci. Akceptovať osobnosť však neznamená schvaľovať jej škodlivé správanie. Možno spolu diskutovať o správaní alebo ukázať alternatívy, ale zároveň dať najavo, že vám na ňom/nej záleží. Vidieť riešenia z pohľadu klienta/klientky prospieva vzájomnému porozumeniu. Dosahovanie dohody môže mať podobu vyjednávania. Treba byť pripravení na opakované výmeny návrhov a hľadanie kompromisov. Niekedy môžu konflikty alebo negatívna spätná väzba voči správaniu klienta/klientky pomôcť k rozvoju vzťahu. Negatívnu spätnú väzbu je však potrebné správne podať - "ako vnímam vaše správanie, aké emócie vo mne vyvoláva, aké dôsledky môže podľa mňa spôsobiť". Vhodné je aj dodať, ako sa dá týmto dôsledkom zabrániť. Treba sa vyhýbať nedorozumeniam, byť zvedavý, ale nepristupovať k sedeniam ako k výsluchu. Dôležité je podporovať rodiča aj dieťa a viesť ich procesom zmeny, ktorý je pre nich vhodný. Klienti/klientky rozhodujú o tom, čo je a čo nie je pre nich správne, pre ich myseľ a telo, pre ich budúcnosť, pre ich život. Ukončenie vzťahu je plne v kompetencii klienta/klientky.

Ciele a dohoda

Najčastejším dôvodom, prečo klienti a sociálni pracovníci nemôžu dosiahnuť pokrok, sú zle definované ciele. Dohoda medzi užívateľom/klientom a sociálnymi pracovníkmi, odborníkmi na rodinu, terapeutmi atď. môže byť veľmi užitočným nástrojom na vytvorenie základov dobre fungujúceho vzťahu, definovanie základných pravidiel, stanovenie cieľov atď. Musí však byť starostlivo vypracovaná a predovšetkým dobrovoľná. Ak nám konkrétna inštitúcia odporučí klienta/klientku, jednou z prvých vecí, ktoré musíme urobiť, je dohodnúť sa na dobrovoľnej spolupráci. Ciele by mali byť malé, jednoduché a dosiahnuteľné. Nevyhnutné je tiež dohod-

Práca s rodinami v praxi

09. Fázy práce s rodinou

núť sa na metóde/nástroji na dosiahnutie tohto cieľa - alebo na krokoch, ako tieto ciele dosiahnuť. Cieľ má byť pre klienta/klientku zmysluplný a má ho vnímať ako niečo dobré a prospešné - lepšie správanie jeho detí, lepšie výsledky v škole, menej konfliktov v rodine, lepší pocit zo seba samého, posilnenie sebaúcty atď. Lepšie je opísať cieľ ako začiatok niečoho nového, pozitívneho, ako koniec negatívnych špirál. Sociálny/a pracovník/čka, pracovník/čka s mládežou alebo terapeut/ka má zistiť, čo klienti/klientky chcú a byť dobre naladeným nástrojom pre klientovu/klientkinu zmenu.

Dôležitou súčasťou každej dohody sú podmienky jej zrušenia. Inými slovami, je potrebné stanoviť hranice spolupráce, napríklad - frekvenciu strenutí, rozdelenie úloh a zodpovednosti, ale i podmienky vykonania krokov na dosiahnutie cieľa... Súčasťou dohody má byť individuálny plán pre klienta/klientku – ciele, postupnosť udalostí a časový harmonogram. Pri rozvíjaní profesionálneho vzťahu je neefektívne nechať klienta/klientku stále dokola hovoriť o tom, aký je život ťažký. Je užitočné klienta/klientku presmerovať na niečo pozitívne alebo na ochotu zmeniť sa. Napríklad otázkou: „Čo teda urobíte, aby ste mali zo seba lepší pocit?“. Každý rozhovor by mal mať hlavný cieľ, ktorý je vhodný pre klientovu/klientkinu situáciu a dosiahnuteľný s jeho/jej zdrojmi. Dôležité je klásť otvorené otázky a to spôsobom, ktorý rozvíja klienta/klientku, vedie ku kooperatívnosti a snahe spoločne nachádzať odpovede. Niekedy sa klient/ka hanbia požiadať o pomoc, ale vďaka rozhovoru a empatii je možné dospieť k požiadavke o pomoc.

Ako začať?

Rodina sa stáva klientom sociálnej práce v momente, keď potrebuje pomoc odborníka, nachádza sa v ťažkej životnej situácii alebo má určitý sociálny problém, ktorý nedokáže odstrániť alebo zvládnuť sama. Sociálny/a pracovník/pracovníčka sa môže s rodinou stretnúť za rôznych okolností. Rodina môže sama vyhľadať sociálneho pracovníka, pretože si uvedomuje, že jej člen alebo celá rodina potrebuje pomoc. Rodina sa však môže dostať k sociálnemu pracovníkovi a sociálnej pracovníčke aj prostredníctvom inej organizácie, napríklad: súdu, školy a pod. alebo na základe podania podnetu iného občana, prípadne je privolaná prostredníctvom

Práca s rodinami v praxi

09. Fázy práce s rodinou

sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately. Sociálna práca s rodinou sa najčastejšie vykonáva na oddeleniach sociálnych služieb a rodiny (najčastejšie na Úrade sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately), kde sú kompetencie sociálnych pracovníkov najväčšie. Úrad pre sociálnoprávnu ochranu detí a sociálnu kuratelu vykonáva preventívne úlohy, najmä v situáciách, keď sa rodičia dieťaťa po rozvoze súdia o výživné a starostlivosť o dieťa alebo keď nedokážu vyriešiť problémy alebo konflikty v rodine. V nevyhnutných situáciách rozhodujú aj o uložení rôznych výchovných opatrení. Je potrebné spomenúť aj Centrum pre deti a rodiny, ktoré pracuje s rodinami v núdzi. Tejto práci sa však venuje aj tretí sektor, ktorý má pri práci s rodinou svoje nezastupiteľné miesto v podobe akreditovaných subjektov. Keďže je potrebný komplexný pohľad na problémy rodiny, sociálny/a pracovník/pracovníčka pri svojej práci spolupracuje aj s policajným zborom, prokuratúrou, súdmi, školami a školskými a zdravotníckymi zariadeniami.

Posúdenie životnej situácie rodiny

K prvým krokom práce s rodinou patrí posúdenie životnej situácie rodiny. Cieľom tohto posudzovania je snaha pochopiť problém a jeho príčiny, ale zároveň aj zistiť, čo by sa dalo zmeniť, aby sa problém minimalizoval alebo odstránil. Je potrebné oboznámiť sa s prípadom a tiež určiť mieru rizika pre dieťa: čím je riziko vyššie, tým je intervencia "rušivejšia". V španielskom kontexte toto úvodné hodnotenie vykonáva sociálna služba predtým, ako sa prípad pošle odborníkom na rodinu. Sociálne služby majú veľmi jasné a pomerne prísne kritériá, ktorých cieľom je zabezpečiť, aby boli deti posielané do správneho typu starostlivosti. Keď už je dieťa poslané k odborníkom/čkam na rodinu a psychologom/ičkám, ich hodnotenie je skôr umením ako vedou, s výnimkou prípadov, keď dieťaťu hrozí jasné nebezpečenstvo bezprostredného poškodenia. To je zvyčajne prípad, keď dôjde k drastickej zmene okolností, čo síce nie je zriedkavé, ale zďaleka nie prírodné vo väčšine prípadov.

Je dôležité nielen posúdiť celú situáciu, v ktorej sa rodina alebo klient/ka nachádza, ale aj potreby každého člena rodiny. Ďalší postup práce s rodinou

Práca s rodinami v praxi

09. Fázy práce s rodinou

závisí od posúdenia jej aktuálnej situácie. V rámci analýzy a posudku situácie je potrebné opísať rôzne oblasti života rodiny, ako sú napríklad podmienky na bývanie, správanie členov rodiny a ich vzájomné vzťahy. Na základe získaných informácií je nevyhnutné identifikovať problémové oblasti ako i silné a slabé stránky jednotlivých členov rodiny pri riešení problémov. Následne je treba zhrnúť nápady na čo najefektívnejšie uspokojenie potrieb klienta/klientky.

Metódy hodnotenia

Na posúdenie životnej situácie rodiny používame rôzne metódy. Jednou z najdôležitejších metód posúdenia situácie rodiny je rozhovor. Počas rozhovoru klient prezentuje svoje problémy, často sa dotýka citlivých a intímnych tém, preto je dôležité, aby sme sa ho snažili pochopiť, podporiť ho a povzbudiť k účinným zmenám. Prostredníctvom rozhovoru získame nielen informácie o rodine, ale nadviažeme vzťah s jednotlivými členmi rodiny. Môže ísť o bežný, diagnostický, poradenský alebo terapeutický rozhovor. Ďalšou metódou je pozorovanie, čo je zamerané, účelové a plánované vnímanie jednotlivých členov rodiny ako aj rodiny ako celku. Pozorovaním zisťujeme, ako sa klient/ka správa v prostredí, v ktorom žije a ako komunikuje s ľuďmi okolo seba. Zameriavame sa na vonkajšie prejavy (mimika, gestikulácia, proxemika), ale aj na emocionálne prejavy a komunikáciu (Levická, 2003, s. 85). Okrem týchto metód využívame aj analýzu materiálov, ktoré máme k dispozícii. Ide napríklad o materiály, ktoré nám poskytujú iné inštitúcie - školy, sudcovia, polícia, zamestnávateľia...). Môže sa stať, že klient nám ukáže aj materiály, ktoré môžu byť súkromné, napríklad úradné listy alebo výsledky skúšok či denník. Všetky tieto materiály nám pomáhajú orientovať sa v probléme. Na posúdenie rodinnej situácie môžeme použiť aj rôzne iné metódy, napríklad modelovanie, kreslenie, dokončenie začatých príbehov alebo vytvorenie rodinnej mapy.

Potreby klienta/klientky a posudzovanie situácie

Sociálnoprávna ochrana detí označuje dieťa v núdzi ako ohrozené dieťa. Je to dieťa v mimoriadne ťažkej

Práca s rodinami v praxi

09. Fázy práce s rodinou

situácii alebo dieťa, ktoré má osobitné potreby. Za ohrozenú rodinu je považovaná rodina s dieťaťom v mimoriadne ťažkej životnej situácii, čo znamená, že je pod vplyvom nepriaznivých okolností (Zákon č. 305/2005 o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele). Jednou z funkcií rodiny je uspokojovať základné potreby jej členov. Sociálny/a pracovník/pracovníčka z oblasti sociálnoprávnej ochrany detí by mal/a dokonale poznať Maslowovu hierarchiu potrieb, aby mohol/mohla posúdiť funkčnosť rodiny. Ak nie sú naplnené základné biologické, psychické, sociálne a vývinové potreby dieťaťa, dochádza k psychickej deprivácii. V dôsledku toho sa dieťa nedokáže prispôbiť situáciám, ktoré sú v spoločnosti bežné. Pokiaľ sociálny/a pracovník/pracovníčka pozná všetky potreby dieťaťa, môže vypracovať účinný posudok. Jeho/jej úlohou je zmapovať oblasti potrieb dieťaťa, rodičovských zručností a faktorov rodinného prostredia. Výsledný posudok slúži ako podklad pre ďalšiu prácu s rodinou (Kvašňáková, 2011).

Rodina ako celok

Pri práci s rodinou je potrebné brať ju do úvahy ako celok. Príčinou dysfunkcie je často porucha komunikácie, nedostatky pri napĺňaní potrieb, nedostatok spoločne tráveného voľného času, časté odchody členov rodiny alebo rozdielne názory na fungovanie rodiny. Takéto fungovanie sa často odráža v správaní jedného z najcitlivejších členov rodiny, ktorý môže trpieť rôznymi poruchami správania a býva označovaný/á ako tzv. "identifikovaný klient". Je preto potrebné pozrieť sa na príčiny tohto správania.

Pred prvým stretnutím by sme si mali preštudovať všetky písomné materiály, ktoré o rodine máme.

Mali by sme poznať odpovede na nasledujúce otázky:

Aká je situácia rodiny?

S akými odborníkmi už bola rodina v kontakte?

Aké sú špecifiká rodiny?

Aké intervencie už rodina absolvovala?

Ďalej je potrebné hľadať odpovede aj na ďalšie otázky počas procesu práce s rodinou:

Prečo vznikla situácia, v ktorej sa teraz nachádzajú?

Aké sú možnosti riešenia tejto situácie?

Ako je rodina pripravená na riešenie súčasnej situácie?

Ako sú členovia rodiny osobnostne vybavení na riešenie danej situácie?

Aké možnosti práce s rodinou sú k dispozícii?

Aké je sociálne prostredie rodiny?

Hoci pravdepodobne nebudeme poznať odpovede na všetky otázky hneď, mali by sme sa pripraviť čo najdôkladnejšie (Levická, 2003). Na niektoré z nich sa pokúsime odpovedať počas procesu práce s rodinou.

10.

Niekoľko trikov pre odborníkov z praxe

- **P**rostrom: keď sa blíži stretnutie s rodinou, či už v klinickom alebo výchovnom vzťahu, je nevyhnutné postarať sa o priestor. Ľudia by sa mali cítiť začlenení, ale zároveň individualizovaní. Svetlo, vôňa a teplota by mali byť príjemné. Ak sa v priestore nachádzajú dekoratívne alebo symbolické prvky, mali by byť len základné, aby neposkytovali nesprávne interpretácie alebo aby sa ich hodnoty vzájomne nevylučovali. Má to byť teplé a zároveň neutrálne prostredie. Miesto, ktoré zaujme profesionál/ka v priestore má byť také, aby nevytváralo dojem pozície moci, ale podporovalo pocit rovnocennosti. Hľadanie partnerstva zahŕňa reč tela. Je dôležité byť ústretový, poznať ľudí, s ktorými hovoríme a dať im najavo, že sme k nim pozorní. Dôležité je oboznámiť klientov/klientky, z čoho stretnutie pozostáva, čo je jeho cieľom a aké sú jeho pravidlá.
- Spolupráca: v žiadnom prípade by sme nemali vynášať súdy o situáciách, ktoré riešime. Našou jedinou cestou je zaujímať sa o to, čo nám klienti a klientky hovoria a pokúsiť sa navrhnúť alternatívne výklady a interpretácie, ktoré pomôžu vysvetliť, čo sa deje. Vždy to budú hypotézy, otvorené návrhy, nikdy nie rozsudky. Témy rozhovorov sú ako kruhy, ktoré treba otvoriť, aby sa ukázali alternatívy a do riešenia problému sa vniesol "kyslík". Naším cieľom je vytvorenie spojenectva medzi rodinnými príslušníkmi a odbornou podporou. Nemôžeme byť rival-

Práca s rodinami v praxi

10. Niekoľko trikov pre odborníkov/čky z praxe

mi alebo bojovať o to, kto má pravdu. Musíme si navzájom vytvoriť priestor, v ktorom sa budeme rešpektovať a brať na seba ohľad, aby sme boli súčasťou „jedného tímu“. V opačnom prípade majú rodinné systémy tendenciu uzatvárať sa pred zásahmi zvonka. Bez toho, aby sme sa vzdali svojich hodnôt a deontologickej pozície, môžeme prísť do kontaktu so svetom iných hodnôt a s inými pohľadmi na veci. Našou úlohou je sprevádzať ľudí k iným interpretáciám, k iným spôsobom konania bez toho, aby sme spochybňovali ich hlboké presvedčenie alebo náklonnosť.

- **Systém:** rodina je veľmi komplexná inštitúcia, ktorú treba chápať z rôznych hľadísk. Sú tu individuality jej členov a ďalej ich vzájomné vzťahy, ktoré vlastne tvoria ďalšieho "jednotlivca". Napríklad ak má rodina 4 členov, môžeme povedať, že jej súčet je 5 (jednotlivci + samotný systém). Tento systémový pohľad nám pomáha pochopiť rodinu a uľahčuje odkrývanie alternatív. Dôležitý je pre vypracovanie medzigeneračnej analýzy umožňujúcej porozumieť prejavom správania jednotlivých členov. Poruchy rodín sa často prenášajú na profesionálne tímy, ktoré niekedy obraňujú vzťahový vzorec rodiny, čím sťažujú klientom/klientkam nadviazanie iných väzieb umožňujúcich pretvorenie príbehu rodiny.
- Dôležité je zastávať filozofiu dávania, nie odoberania - úlohou je "prisypať piesok do oceánu". Nie je potrebné, aby nám klienti/klientky povedali to, čo nechcú alebo nemôžu povedať. Dôležité je, aby sme si tieto ich zábrany uvedomovali a dali im "obsah", ktorý im môže pomôcť vyliečiť „nevy povedané“. Už nie je dôležité, či to urobil alebo nie a kto bol príčinou... Pre nás je najdôležitejšie to, čo môžeme rodine priniesť a čo od nás potrebuje. Uvedomujeme si vplyv nášho pohľadu na ľudí, ktorým poskytujeme službu. Úprimnosť profesionála je tiež kľúčom k vytvoreniu prepojenia, ktoré je základným nástrojom, s ktorým pracujeme.
- Prechádzame etickými a morálnymi dilemami. Je to súčasť našej práce. Nie je možné mať vždy jasno v konaní. Dostávame sa aj do intersubjektivity. Je potrebné vychádzať z toho, že ide o veľmi zložitú oblasť, ktorá si vyžaduje nielen exakt-

Práca s rodinami v praxi

10. Niekoľko trikov pre odborníkov/čky z praxe

nosť a technické znalosti, ale aj intuíciu. Spresnenie a nivelizácia pojmov rozširuje náš pohľad na domáce násilie, rodovo podmienené násilie, násilie medzi deťmi a rodičmi... Pojmy, ktoré používame, sú zložité a musíme byť dôslední pri používaní slov.

- **Techniky prispôsobujeme a robíme ich flexibilnejšími tým, že uplatňujeme svoju kreativitu v každej situácii a prípade.** Existuje veľa modelov; teórie sú vždy potrebné, pretože vyjadrujú náš názor a označujú našu metódu. V tejto oblasti je potrebné zvoliť prístup v závislosti od situácie. Ak napríklad hovoríme o vzdelávacom osvetovom rámci, bude lepšie použiť pedagogické prístupy; ak hovoríme o klinickom prostredí, systémový model bude silnejším nástrojom. Hoci sa samozrejme dajú použiť aj iné teórie, dôležité je pochopiť naše časové a kapacitné obmedzenia a vybrať si najúčinnější spôsob.

11.

Prílohy

11.1 Ľudské práva
a rodinný život

Európsky dohovor o ľudských právach chráni ľudské práva každého človeka v Európe. Všetkých 47 krajín, ktoré sú členmi Rady Európy, je povinných chrániť, rešpektovať a naplňovať tieto práva a implementovať dohovor do zákonov svojej krajiny. Je to jeden z najdôležitejších dokumentov o ľudských právach pre ľudí v Európskej únii. Európsky súd pre ľudské práva je medzinárodným tribunálom zodpovedným za ochranu, rozvoj a presné objasnenie toho, čo musia štáty urobiť, aby dodržiavali práva obsiahnuté v dohovore. Európsky súd to robí prostredníctvom rozhodovania o prípadoch obvinení z porušovania ľudských práv, ktoré prichádzajú z jednotlivých európskych krajín. Ak si niekto myslí, že jeho práva neboli dodržiavané, tento súd je jeho posledným miestom, kde môže hľadať riešenie.

Pri rozhodovaní o prípadoch, Európsky súd nerieši len konkrétny problém v danom prípade, ale vytvára aj nové pravidlá, ktoré majú zásadný význam pri určovaní otázok verejného poriadku v každej európskej krajine, zvyšujú štandardy ochrany ľudských práv a rozširujú právo v oblasti ľudských práv v celom spoločenstve štátov Európskeho dohovoru. Jedným z najdôležitejších zdrojov informácií, ktoré môžu súdy použiť na určenie toho, aké presne sú medzinárodné normy v dôležitých otázkach, je preskúmanie toho, ako krajiny na celom svete vykladajú a uplatňujú určité pravidlá v oblasti ľudských práv vo svojich vlastných jurisdikciách. V medzinárodnom práve sa to nazýva „štátna prax“. Súd používa štátnu prax na určenie toho, aký je „súčasný technický stav“ v mnohých otázkach, ktoré ovplyvňujú náš každodenný život, a potom tieto normy uplatňuje na prípady, o ktorých rozhoduje. Rozhodnutia súdu sú preto dôležitým zdrojom informácií o tom,

11. Prílohy

aké sú súčasné normy týkajúce sa práv obsiahnutých v dohovore.

Článok 8 dohovoru obsahuje právo na rešpektovanie súkromného a rodinného života

1. Každý má právo na rešpektovanie svojho súkromného a rodinného života, obydlia a korešpondencie.

2. Štátny orgán nemôže do výkonu tohto práva zasahovať s výnimkou prípadov, keď je to v súlade so zákonom a nevyhnutné v demokratickej spoločnosti v záujme národnej bezpečnosti, verejnej bezpečnosti, hospodárskeho blahobytu krajiny, predchádzania nepokojom alebo zločinnosti, ochrany zdravia alebo morálky alebo na ochranu práv a slobôd iných.

Toto je jedno z najdôležitejších ľudských práv v Dohovore pre ľudí pracujúcich s rodinami a deťmi, pretože zahŕňa právo rodičov na starostlivosť o deti a kontakt s nimi a právo detí byť so svojimi rodičmi. Európsky súd pre ľudské práva tiež pomáha chrániť rodiny pred nezákonným rozdelením - vrátane ochrany práv rodičov na udržanie alebo obnovenie kontaktu alebo vzťahu s ich deťmi. Súd vydal nespočetné množstvo rozhodnutí, ktoré priamo ovplyvnili pravidlá v každej európskej krajine a posunuli spôsob, akým uvažujeme o rodinách vo všeobecnosti, ako pracujeme s rodinami a ako môžeme riešiť zložité otázky, ktoré môžu mať ľudia o tom, čo vlastne znamená právo na rodinný život.

Význam pojmu "rodinný život" z právneho hľadiska

Na to, aby niekto mohol tvrdiť, že bolo neoprávnene zasiahnuté do jeho práva na rodinný život, musí súd najprv určiť, že ide o situáciu "rodinného života". Pojem "rodinný život" je v podstate skutkovou otázkou závisiacou od skutočnej existencie úzkych osobných väzieb v praxi. Súdny dvor sa bude zaoberať de facto rodinnými väzbami, ako je napríklad spolužitie, ak neexistuje žiadne právne uznanie "rodinného života". Medzi ďalšie faktory patrí dĺžka vzťahu a v prípade párov aj to, či si preukázali vzájomnú oddanosť tým, že spolu majú deti. Pojem "rodinný život" sa teda netýka len vzťahov založených na manželstve, ale aj iných

"rodinných väzieb" vrátane vzťahov medzi párami rovnakého pohlavia, keď spolu ľudia žijú mimo manželstva alebo keď iné faktory preukázali, že vzťah mal dostatočnú stálosť. "Rodinný život" sa môže predĺžiť po dosiahnutí plnoletosti z dôvodu "ďalších prvkov závislosti", ktoré umožňujú existenciu "rodinného života" medzi rodičmi a dospelými deťmi.

Mnohí ľudia si myslia, že biologické spojenie medzi biologickým rodičom a dieťaťom stačí na to, aby sa považovali za "rodinu", avšak bez akýchkoľvek ďalších prvkov naznačujúcich existenciu blízkeho osobného vzťahu samo osebe nestačí na to, aby sa považovali za rodinu s ochranou podľa článku 8. Všeobecne platí, že "rodinný život" si vyžaduje spolužitie, hoci aj iné faktory môžu preukázať, že vzťah má dostatočnú stálosť na vytvorenie "rodinných väzieb".

Existuje právo "mať rodinu"?

Právo na rodinný život nezaručuje právo na založenie rodiny alebo právo na adopciu. Právo na rešpektovanie "rodinného života" nechráni túžbu založiť rodinu; predpokladá existenciu rodiny alebo potenciálneho vzťahu napríklad medzi dieťaťom narodeným z manželstva a jeho prirodzeným otcom alebo vzťahu, ktorý vzniká zo stabilného spolužitia, aj keď rodinný život ešte nebol úplne vytvorený alebo sa po rokoch preukáže, že vzťah medzi otcom a jeho zákonným dieťaťom nemal biologický základ. Zámer osoby rozvíjať predtým neexistujúci "rodinný život" so svojím synovcom napríklad tým, že sa stane jeho zákonným poručníkom, z nich automaticky nerobí "rodinu" chránenú článkom 8. Je však dôležité pripomenúť, že právo páru využiť lekársky asistovanú reprodukciu je chránené článkom 8 ako prejav rodinného života. Právo chráni ich rozhodnutie a prístup k postu-pom, ale nie zaručený výsledok.

Alternatívna starostlivosť o deti a právo na rodinný život

Hlavným cieľom je nájsť rovnováhu medzi záujmami rodičov a dieťaťa a povinnosťou čo najmenej zasahovať do rodinného života. Hlavnými prioritami sú ochrana dieťaťa a zjednotenie rodiny. Štát má v tej

to súvislosti pozitívne povinnosti (veci, ktoré musí urobiť) a negatívne povinnosti (veci, ktoré by nemal urobiť). Štát musí vždy hľadať a skúmať čo najmenej drastické metódy ochrany záujmov dieťaťa a každý zásah musí byť čo najkratší. Možnosť umiestniť dieťa do priaznivejšieho prostredia sama osebe neodôvodňuje odňatie dieťaťa z rodiny a ani nedostatok finančných prostriedkov nie je sám osebe dostatočným dôvodom. Orgány musia dôkladne preskúmať všetky relevantné faktory, aktívne zapojiť rodičov a deti do procesu a jasne rozlišovať medzi núdzovým a bežným nariadením starostlivosti.

Deti z tej istej rodiny by nemali byť umiestňované do oddelených pestúnskych domovov alebo do veľkých vzdialeností od svojich rodičov. Je potrebné urobiť všetko pre zachovanie osobných vzťahov a v prípade potreby obnoviť rodinu v rámci trvalého úsilia o uľahčenie zlúčenia rodiny (podpora pravidelného kontaktu; kroky na opätovné zlúčenie; preskúmanie a monitorovanie situácie). Ak orgány nepodnikli všetky potrebné kroky na uľahčenie kontaktu, ktoré možno v každom prípade odôvodnene požadovať, zlyhali pri ochrane práva na rodinný život.

Páry rovnakého pohlavia a právo na rodinný život

Pojem "rodinný život" zahŕňa aj stabilný vzťah medzi osobami rovnakého pohlavia. Rozhodnutia Európskeho súdu viedli k dôležitému vývoju v oblasti ochrany párov rovnakého pohlavia tým, že uznali, že potrebujú právne uznanie a ochranu svojich vzťahov a rodinného života. Štát nemôže ignorovať situáciu párov rovnakého pohlavia v kontexte ochrany rodinného života bez toho, aby poskytol prostriedky na zabezpečenie ich vzťahu vrátane registrácie ich legálnych manželstiev v zahraničí. Neregistácia predstavuje porušenie ich rodinného života. **Orlandi and others v. Italy** (2017).

Adopcia a rodinný život

Európsky dohovor nezahŕňa "právo na adopciu". Avšak po osvojení dieťaťa majú vzťahy medzi adoptívnym rodičom a osvojeným dieťaťom spravidla rovnakú povahu ako iné rodinné vzťahy chránené článkom 8. Ak štát sprístupnil adopciu nezosobášeným párom, musí byť bez diskriminácie dostupná rovnako párom rôzneho pohlavia, ako aj párom rovnakého pohlavia.

Pestúnska starostlivosť a rodinný život

Súdny dvor uznal existenciu "rodinného života" medzi pestúnmi a dieťaťom, ktoré je u nich umiestnené, ak spolu strávili dostatok času. Ďalšími faktormi, ktoré sa zohľadňujú, sú kvalita vzťahu a úloha, ktorú dospelí zohrávajú vo vzťahu k dieťaťu. Napríklad v jednom prípade sa o dieťa päť mesiacov dobre starala pestúnska rodina, ale štát ho dal na adopciu proti vôli pestúnov a dal ho inej rodine. Súd rozhodol, že to zasiahlo do práva pestúnov na rodinný život a dieťa im bolo vrátené.

Iné rodinné vzťahy

Rodinný život môže existovať aj medzi súrodencami, tetami/strýcami a neterami/synovcami. Súd uznal vzťah medzi dospelými osobami a ich rodičmi a súrodencami za rodinný život chránený podľa článku 8 aj v prípade, keď dospelá osoba nežila so svojimi rodičmi alebo súrodencami a dospelá osoba si vytvorila samostatnú domácnosť a rodinu. Rodinný život zahŕňa prinajmenšom väzby medzi blízkymi príbuznými, napríklad väzby medzi starými rodičmi a vnúčatami, keďže môžu zohrávať dôležitú úlohu v rodinnom živote. Vzťahy medzi starými rodičmi a vnúčatami sú zvyčajne menej silné ako vzťahy medzi rodičmi a deťmi a vo všeobecnosti si vyžadujú menšiu ochranu. Preto právo na rešpektovanie rodinného života starých rodičov vo vzťahu k ich vnúčatám zahŕňa predovšetkým právo udržiavať vzťah medzi starými rodičmi a vnúčatami prostredníctvom vzájomného kontaktu.

Ak sa starý rodič stará o svoje vnúča od narodenia a správa sa vo všetkých ohľadoch ako rodič, uznalo sa, že tento vzťah môže mať v zásade rovnakú povahu ako ostatné rodinné vzťahy chránené článkom 8. V novších prípadoch bolo rozhodnuté, že rodinné väzby medzi dospelými osobami a ich rodičmi alebo súrodencami sú pod menšou ochranou, pokiaľ neexistujú dôkazy o ďalších prvkoch závislosti, ktoré zahŕňajú viac ako bežné citové väzby.

Náhradné deti a rodina

Štát nie je povinný legalizovať náhradné materstvo ani v prípade, že pár nemôže splodiť dieťa prirodzenou cestou. Dohody o náhradnom materstve sú za-

kázané v mnohých krajinách vrátane Francúzska. V jednom prípade, keď sa francúzsky pár rozhodol uzavrieť dohodu v Spojených štátoch, kde je tento proces legálny, náhradná matka porodila dvojčiaty. Manželia boli legálne zapísaní ako rodičia dvojčiat v ich rodných listoch v USA, ale keď sa pokúsili preniesť údaje do francúzskeho registra narodených detí, francúzske orgány im to odmietli povoliť. Manželia boli nútení absolvovať viac ako desaťročie právnych sporov na francúzskych súdoch týkajúcich sa platnosti záznamov o narodení ich dcér. Dvojčatá vyrastali v neistote. Ich rodičia mali vážne problémy pri registrácii do sociálneho zabezpečenia, pri zápise detí do škôl alebo centier voľného času atď. Dvojčatám bolo odopreté francúzske občianstvo, čo skomplikovalo cestovanie rodine a vyvolalo obavy o ich právo zostať vo Francúzsku, keď sa stanú dospelými. Európsky súd konštatoval, že odmietnutie Francúzska uznať rodné listy detí podkopalo ich identitu vo francúzskej spoločnosti, porušilo ich právo na rodinný život a Francúzsko zmenilo svoje zákony.

11.2 Výpovede rodinných špecialistov/špecialistiek, psychologov/psychologičiek

**Čo ich motivuje k práci s rodinami?
Aké sú najdôležitejšie momenty ich práce?**

Kristína Eliašová (Psychologička)

"Motivuje ma najmä vízia zlepšenia rodinných vzťahov. Nechcem, aby deti chodili domov so strachom, aby sa rodičia trápili, pretože svojim deťom nerozumejú a nevedia im pomôcť, alebo aby rodičia nemali na svoje deti čas, pretože musia všetok svoj čas a úsilie venovať zabezpečeniu svojich materiálnych potrieb. Niekedy je to zložitejší proces, ale často stačí málo, aby sme rodine pomohli - nasmerovať ju na inštitúciu, ktorú potrebuje, poskytnúť jej informácie alebo pôsobiť ako akýsi sprostredkovateľ medzi ňou a školou. Niekedy potrebujú len pomôcť zorientovať sa, a to môže byť len prvý krok k ich vlastnej snahe postaviť sa na vlastné nohy. Motivuje ma skutočnosť, že prostredníctvom našej práce môžeme zanechať stopu v ich živote."

Izaskun Vicente Ullate (Psychologička)

"Vo svojej každodennej práci sa venujem deťom a dospievajúcim tvárou v tvár a individuálne. Príležitostne sa stretávam s deťmi a ich rodinou alebo pozorujem sedenia s nimi, pričom využívam systémový prístup (ten sa zameriava na vzťahy v celej rodine, a nie len na prácu s jednotlivcom). Cieľom je, aby všetci členovia rodiny porozumeli problémom dieťaťa a pomohli mu z nich vyrásť, pričom sa berie do úvahy sociálny, rodinný a vzťahový kontext. Je to práca, ktorá ma baví a motivuje, pretože mi dáva príležitosť komunikovať s mladými ľuďmi dôverným a blízkym spôsobom, čím sa vytvára veľmi osobitý puto. Je to tiež práca, pri ktorej sa od nich veľa učím o sebe, čo mi pomáha osobnostne rásť."

Ester Kövérová (Pracovníčka s mládežou)

"Mojou hlavnou motiváciou je rozvíjať zdravé vzťahy a prostredie pre deti a mládež v ich rodinách. Redukovať škody a prenos generačnej traumy, ktorú nemôžeme úplne odstrániť, ale môžeme nájsť spôsob, ako to urobiť aspoň do určitej miery. Umožniť mladým ľuďom prevziať aspoň minimálnu (v rámci svojich možností) kontrolu nad svojím životom, motivovať ich k aktívnej účasti na svojom životnom príbehu. Na druhej strane je to pre mňa čiastočne detektívna práca, pretože musíte zistiť všetky možné okolnosti problémovej situácie, rozprávate sa s ľuďmi, ktorí vám poskytujú rôzne pohľady - škola, samospráva, rodina, mladý človek a snažíte sa získať komplexný obraz a vypracovať stratégie, ako situáciu riešiť. Úlohou je motivovať všetkých účastníkov/čky, aby sa zamerali na podporu dieťaťa alebo rodiny v kritickej situácii. Je to výzva, ktorá zapája všetky moje zmysly a kognitívne schopnosti. Preto túto prácu milujem."

Iñaki Rodríguez (Odborník na rodinu)

"Myslím si, že najpozoruhodnejšie je, ako sa k našej práci staviame a že tento rámec je založený na sprevádzaní celej rodiny. Som presvedčený, že sprevádzanie je iný spôsob ako pristupovať k životným príbehom ľudí, k ich ujme, bolesti, smútku. Sprevádzame ich v snahe zžiť sa so svojimi rodinami, pričom dbáme na to, aby sme ich nesúdili. Snažíme sa byť pri tom, keď je to potrebné, a nie iba ak sa nám to hodí. Z hľadiska ochrany detí nestrácame zo zreteľa skutočnosť, že tieto rodiny, títo dospelí, boli tiež chlapcami a dievčatami. Pomáha nám to pozerieť sa na nich iným spôsobom, vidieť ich zraniteľnosť aj to, či sú schopní zvrátiť svoju situáciu a dosiahnuť skutočnú zmenu alebo či ju nedokážu dosiahnuť, alebo dokonca nevidia, čo je zlé. Snažíme sa vždy nestrácať zo zreteľa skutočnosť, že ich "nežiaduce" alebo "nezdravé" správanie je spôsobené ich vlastným zranením a skúsenosťami. Čo ma motivuje? Skúmanie tejto výzvy a sprevádzanie ľudí, ktorých sa týka."

Rosana Gorgoa (Odborníčka na rodinu)

"Rodiny, ktoré k nám prichádzajú, sú veľmi rôznorodé a majú mnoho problémov, od migračného smútku po sociálne vylúčenie, problémy s konzumom, duševné choroby, prostitúciu, rodové násilie atď. V takýchto komplikovaných situáciách nie je ťažké pochopiť, že musíme riešiť viacnásobné traumy a emocionálne zranenia rodičov aj ich detí. Výzvou je zabezpečiť priestor na nápravu, kde sa tieto rany môžu určitým spôsobom zahojiť. Cieľom je zabezpečiť im čo najlepší vzťah s ich deťmi, čo v niektorých prípadoch bude predstavovať zachovanie puta, v čo najlepšom rodinnom zväzku. Čo ma motivuje? Presne to, čo som práve povedala, dať týmto rodinám možnosť zdravšieho vzťahu, aby tieto maloleté deti mohli vyrastať čo najšťastnejšie. V osobnej rovine veľa učenia a zdokonaľovania."

Ignacio Delgado (Odborník na rodinu)

"Vyzdvihol by som vysokú kvalitu, humánne zaobchádzanie a otvorenú účasť na rôznych životných príbehoch, ktoré nám rodiny prinášajú. Typológia prípadov je veľmi rôznorodá a umožňuje multidisciplinárny odborný rozvoj. Každý prípad prináša rôzne skúsenosti a na základe aktívneho počúvania sa s vami rodiny delia o svoje zážitky a životné príbehy, čo je pre všetky strany veľmi obohacujúce. Sprevádzaním môžete porozumieť adaptačnému procesu, ktorý vykonávajú jednotliví členovia rodín, a byť účastníkom zmien, ktoré nastanú v budúcnosti a pomôcť stranám nájsť novú rovnováhu, ktorá ich postaví do menej bolestivej a traumatizujúcej pozície. Motivuje ma, keď vidím drobné úspechy, malé pokroky, keď vidím tváre spokojnosti, známky rastúcej dôvery a vidím, že s odstupom času som zanechal malú stopu v rodinách, s ktorými som zdieľal spoločnú časť života."

Javi Cambra (Odborník na rodinu)

"Na tejto práci sa mi páči, že môžem byť súčasťou pomoci a sprevádzania rodín počas procesu, keď sa jeden alebo viacero synov alebo dcér odľúči od rodinného prostredia. Myslím si, že puto, ktoré si s rodinami vytvárame od prvej minúty, je veľmi dôležité, a to tak s rodičmi, ako aj s maloletými. Nadviazanie tohto spojenia je nevyhnutné na to, aby bol tento tak bolestivý proces úspešný. Skutočnosť, že tieto rodiny sa cítia (v mnohých prípadoch prvýkrát v živote) vypočuté, pochopené a nie odsudzované, je kľúčom k vytvoreniu si vzťahu dôvery a rešpektu."

Na tejto práci ma motivuje to, že vidím, ako sa niektoré rodiny počas práce s nimi vyvíjajú a reštrukturalizujú. Vidíte, že rodina nie je niečo strnulé, ale že si žije vlastným životom, v ktorom hlavnú úlohu zohráva emocionálna stránka."

Stella Hermoso (Psychologička)

"Denne sa venujem deťom a mladým ľuďom najmä individuálne a príležitostne aj ich rodinám. Zo "systémového" prístupu sa zameriavam skôr na vzťahy medzi skupinou ľudí, než len na myšlienky a pocity jednotlivca. Najpozoruhodnejšie je podľa mňa ponúknuť maloleťmu aj rodine novú definíciu ich vzťahov. "Nepohodlie" a problémy vzťahového a sociálneho kontextu, v ktorom sa vyvíjajú ich privádza do psychoterapeutického priestoru podporujúceho zmenu. Táto práca ma motivuje, pretože mi ponúka možnosť nadviazať dôverný a blízky vzťah s deťmi a ich rodinami, túžbu sprevádzať ich a učiť sa s nimi každý deň. Pomáha mi tiež spojiť sa so sebou samou a mojou vlastnou rodinou. Motivuje ma túžba podieľať sa na živote spoločnosti a prispieť svojím dielom k jej zlepšeniu."

Iris Barandalla (Psychologička)

"Vo svojej práci sa zameriavam najmä na maloleté deti, teda na synov a dcéry otcov a matiek, prípadne na opatrovníkov, ktorí sa podieľajú na ich výchove. A niekedy vykonávam aj spoločné sedenia s celým rodinným systémom, pričom dokážem poskytnúť iný pohľad a iné nástroje, ktoré pomáhajú usmerniť existujúcu dysfunkčnú dynamiku v práci rodičov s deťmi. Vždy si zachováваме systémovú perspektívu, ktorá nám pomáha pochopiť problém v osobitosti každej rodiny a jej kontextu. Na svojej práci by som najviac vyzdvihla postoj a pohľad bez súdenia, zasievanie dôvery, bezvýhradné prijatie, osobné uvedomenie odborníka a učenie sa čítať medzi riadkami tvárou v tvár každému správaniu. Prostredníctvom týchto zručností uľahčujeme budovanie puta, vďaka ktorému sa rieši komplexná trauma. Takto sa prostredníctvom štruktúry, uvedomenia a zodpovednosti pokúšame podporiť obraz sebaúcty, funkčnú konštrukciu životného príbehu a získanie zdrojov ochrany.

Rytmus však vždy určuje klient/klientka. Pokiaľ ide o to, čo ma motivuje, povedala by som, že skutočnosť, že vám dávajú príležitosť, aby ste ich mohli sprevádzať a pomáhať im čeliť toľkým poškodeniam, odmietaniu a nedôvere. Myslím si, že je ťažké pustiť sa do dobrodružstva terapie, a preto ich považujem za odvážnych ľudí hodných obdivu. Je to delikátna úloha, ustáť toľko utrpenia, ale tým, že si uvedomujete realitu a viete vidieť ďalej, môžete vytvárať malé momenty prepojenia a vnímať svetlo tvárou v tvár toľkej temnote. A to je na nezaplatenie. S nimi sa nikdy neprestanete učiť. Preto mi sprevádzanie ľudí, ktorí to naozaj potrebujú na pozadí tejto vysoko individualistickej spoločnosti, prináša uspokojenie, osobný a profesionálny rast a nádej. Napokon si myslím, že na to, aby sa toto všetko mohlo stať, musíte veriť v to, čo robíte."

11.3 Bibliografické odkazy

- BARUDY, J. y DANTAGNAN, M. (2009). *Los buenos tratos a la infancia: parentalidad, apego y resiliencia*. Barcelona. Ed. Gedisa.
- BARUDY, J. y DANTAGNAN, M. (2010). *Los desafíos invisibles de ser padre o madre*. Barcelona. Ed. Gedisa.
- BERG, Insoo, Kim, HOPWOOD, Larry, 1991. *Doing with Very Little: Treatment of Homeless Substance Abusers. In Family Systems Application to Social Work*. 1st Edition. Routledge, 11 s. ISBN 9781315697901.
- CYRULNIK, B. (2009). *Bajo el signo del vínculo: una historia natural del apego*. Barcelona. Ed. Gedisa.
- CYRULNIK, B. (2013). *Los patitos feos*. Barcelona. Ed. DeBolsillo.
- ENGELS, Friedrich, 1950. *Pôvod rodiny, súkromného vlastníctva a štátu*. Bratislava, PRAVDA.
- KVAŠŇÁKOVÁ, Lenka, 2011. *Posudzovanie životnej situácie ohrozenej rodiny s deťmi v rámci sociálnoprávnej ochrany detí*. Dizertačná práca. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 104 s.
- LEVICKÁ, Jana. *Metódy sociálnej práce*. Trnava: VeV, 2003, 122 s. ISBN 80-89074-38-3. (Methods of social work).
- Orlandi and others against Italy (Orlabdo a druhí vs. štát Talinsko), 2017. *Európsky súd pre ľudské práva*.
- OTT, Laurent, 2018: *Travailler avec les familles. Parents-professionnels : un nouveau partage de la relation éducative*. Ed. Érès.
- PIERSON, John, THOMAS, Martin (eds.). 2006. *Collins dictionary of Social Work*. Glasgow: HarperCollins Publishers, 616 s. ISBN 0-00-721478-2.

11. Prílohy

- SELVINI, M., BOSCOLO, L., CECCHIN, G. Y PRATA, G, 1990: *La elaboración de hipótesis, circularidad y neutralidad: tres directrices para la coordinación de la sesión*. Barcelona. Ed. Paidós.
- VÁGNEROVÁ, Marie. 1999. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 444 s. ISBN 80-7178-678-0.
- WALKER, Steve, 2007. *Family therapy and systemic practice, Handbook for Practice Learning In Social Work and Social Care*. Second Edition, Joyce Lishman. Jessica Kingsley Publishers, 408 s. ISBN 1846426529.
- ZÁKON č. 305/2005 *o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele*.

Európsky dohovor o ľudských právach:

- https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_SLK.pdf

Escuelas de familias – Gobierno de Navarra:

- https://www.educacion.navarra.es/en_GB/web/dpto/escuelas-de-familia

Social affairs and family - Central Office of Labour, Social Affairs and Family - Slovakia

- https://www.upsvr.gov.sk/socialne-veci-a-rodina.html?lang=en&page_id=212

Families school:

- www.familiesandschools.org

familynet

familynet

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

